

Opbouw

Tot opbouw van het gereformeerde leven

W. Smouter, Breukelen

Aardbeving in Japan – kerken in Kobe

Het is in het nieuws al overvleugeld geraakt door de overstromingen in eigen land, en dat is eigenlijk ook logisch, omdat die overstromingen ons allemaal raken. Feit blijft, dat zich in Japan een ramp van formaat heeft voltrokken bij de aardbeving in de buurt van Kobe. Meer dan 5.000 doden waren te betreuren, er zijn 300.000 daklozen en 90.000 gebouwen en huizen werden totaal verwoest. En naast al het menselijk leed kijkt Japan aan tegen een schade van zo'n 110 miljard gulden.

Dat zijn getallen waar je stil van wordt. En tegelijk is het ook zo ontzettend ver weg, vergeleken bij het wassende water in eigen land. Maar dat verandert wanneer je mensen uit de omgeving van de aardbeving persoonlijk kent. Dat geldt bijvoorbeeld voor sommige Japanners die in ons land wonen en die zich afvragen hoe het hun familie vergaat. Het geldt echter in een bepaald opzicht ook voor onze kerken als geheel, en daarover gaat het in dit artikel. Sinds vijf jaar hebben onze kerken een zusterkerk-relatie met de Japanse Gereformeerde Kerken, die hun predikanten-opleiding juist in het getroffen gebied, in Kobe, hebben. Deze kleine kerken, met 100 gemeenten die samen slechts 9.000 leden tellen, halen we voor het voetlicht om juist in deze moeilijke omstandigheden met hen mee te leven.

Heidelberg in Japan

De Gereformeerde Kerk in Japan is opgericht kort na de oorlog, in 1946. Voor die tijd waren alle christelijke denominaties onder dwang van de staat ondergebracht in de Verenigde Kerk van Christus – een nationalistische staatskerk. Na de oorlog kwam er meer ruimte en ontstond onder meer de Gereformeerde Kerk van Japan, gebaseerd op de Westminster Standards – dat zijn de Grote en Kleine

Westminster Catechismus en de Westminster Confessie. Daarnaast wordt er overigens op zondagavond ook gepreekt uit de Heidelbergse Catechismus.

Door de jaren heen was er geregeld persoonlijk contact. Prof. Ruyzo Hashimoto was in de zestiger jaren in Nederland, waar hij onder meer contacten had in Amsterdam en in Rijswijk. In 1990 was prof. Sumito Haruna (hoogleraar filosofie) drie maanden in Nederland voor studie aan de Vrije Universiteit en leefde in die tijd mee in de kerk van Breukelen. Hij vertelde hier over de geestelijke strijd tegen het herlevend nationalisme in Japan. Het lijkt wel eens ploegen op de rotsen want, zo vertelde prof. Haruna, de religie van de Japanner (shintoïsme en boeddhisme) is erg aards gericht en het is moeilijk voor hem om bijbelse begrippen te vatten. Het viel bij de vertaling van het Oude Testament al niet mee om een Japans woord voor God te vinden. En dat men het begrip 'zonde' nauwelijks begrijpt hangt daarmee samen, want: „Als er geen kennis van God is, is er ook geen besef van de zonde, want zonde is overtreding van Gods wet”, zo voegde hij eraan toe.

Verwoest en beschadigd

Toch houden de kerken in Japan vast aan het getuigenis van Jezus Christus en ze zijn actief in zending en evangelisatie. De predikantenopleiding in Kobe speelt daarbij een belangrijke rol. Prof. Schuurman en zijn vrouw leerden een aantal jaren geleden bij een bezoek aan Kobe enkele predikanten en hoogleraren persoonlijk kennen. Hij heeft enige tijd na de aardbeving contact met Japan gehad en hij vertelt daarover: „In de omgeving van Kobe zijn er negen Gereformeerde Kerken. Via een zoon van prof. Haruna hoorden we dat twee kerkgebouwen

totaal verwoest zijn en drie zwaar beschadigd. De andere vier kerkgebouwen zijn gelukkig onbeschadigd. Ook het Seminariegebouw weerstond het geweld, evenals het studentenhuis. Het gebouw waar hoogleraren hun bijeenkomsten hebben, is echter zeer zwaar beschadigd.

Deze ramp betekent voor velen een enorme, moeilijk te verwerken schok. Van de gereformeerde broeders en zusters kwam er voor zover nu bekend maar één om. Het Nederlands Dagblad meldde dat er wel 40 dakloze gezinnen zijn”.

De gereformeerde broeders en zusters in Japan zijn geen arme mensen, maar deze ramp is ook in materieel opzicht moeilijk te dragen voor de kleine kerken-groep. Ze hebben normaal al veel financiële verplichtingen: kleine gemeenten met veelal een eigen predikant, een eigen predikantenopleiding en veel zendings- en evangelisatieactiviteiten. En dan nu: verwoeste en beschadigde kerken waar geen verzekering voor betaalt. Zou het niet een enorme bemoeiding voor de kleine gereformeerde kerken in Japan zijn, als er uit Nederland, naast de gebeden en het meeleven, ook enige financiële hulp zou komen? Onze Commissie voor Contact en Samenspreking met andere kerken vindt van wel. Alle kerkeraden ontvangen een dezer dagen een brief met het verzoek om een eenmalige collecte te houden. En ieder wiens hart hem dringt kan ook een bijdrage overmaken, op de rekening van de Commissie Contact Buitenlandse Kerken, rekeningnummer 347840078 bij de RABO te Nijkerk; het gironummer van de bank is 924294. Een handreiking om onze gereformeerde zusterkerken in Japan te helpen bij de wederopbouw van kerken en seminarie.

in dit nummer

43 J. Storms, **Hunkeren naar meer** 44 F. Gerkema, **Complexe schuld (1)** 46 M.R. van den Berg, **Sabbat en zondag** 49 H. Algra, **Een Nederlands Gereformeerde Studentenconferentie...** 50 M. Vrijmoeth-de Jong, **Ik geloof** 52 P.J. van Kampen, **Interview met prof.dr. A.Th. van Deursen** 54 D. Holwerda, **Johannes over Johannes (2)**

Veertiendaagse uitgave van de gereformeerde persvereniging opbouw

Redactie

Drs. H. Algra
Ds. J. Bouma
T. Hoekstra
Drs. P.J. van Kampen
Mr.dr. J. Meulink
Ds. J.M. Mudde
Ds. K. Muller
Ds. W. Smouter
M.J.F. van der Wal
J. Westerkamp-Stegeman

Adres van de redactie

Ds. K. Muller,
Oude Veenscheiding 15,
8446 LC Heerenveen.
Telefoon: 05130-20476
Telefax: idem.

Alle kopij dient uiterlijk dinsdags, in de week voorafgaande aan de week waarin Opbouw zal verschijnen, bij de redactie binnen te zijn.

Kerknieuws/Onder andere(n)

M.J.F. van der Wal,
Brugakker 60-17,
3704 RA Zeist.
Tel. 03404-61525.

Abonnementen en ledenadministratie

M. van Veelen-Vreugdenhil
Administratie Opbouw
Hunze 16
2911 EH Nieuwerkerk aan den IJssel
Tel. 01803-20205.
Gironummer 404945 t.n.v.
Geref. Persvereniging Opbouw.

Lidmaatschap Persvereniging

Aanmelding door overschrijving van min. f 25,- contributie op bovenstaand gironummer.

Abonnementen

Het aanvragen of opzeggen van abonnementen uitsluitend bij de administratie. Abonnementen kunnen ieder moment ingaan, doch slechts per 31 december eindigen. Opzeggen uiterlijk tot 15 november.

Abonnementenprijs

Bij vooruitbetaling te voldoen.
f 65,- per jaar of f 36,- per half jaar.
Voor studenten f 33,- per jaar.
Buitenland f 92,- per jaar of
f 104,- per luchtpost. Chequekosten
buitenland: f 15,-.

Advertenties

Tarief: 63 ct. per mm. bij 45 mm. breed (excl. 17,5% BTW).
Advertenties inzenden tot woensdag 8.30 uur, anderhalve week vóór verschijningsdatum. Familieberichten uiterlijk vrijdagmorgen, in de week voor verschijning. Advertenties en familieberichten rechtstreeks naar Nedag, t.a.v. het bedrijfsbureau.

Technische realisatie

Nedag Grafisch bedrijf b.v.,
postbus 208, 3770 AE Barneveld,
tel. 03420-10760, fax 03420-92542.

Druk

'Steenbergen', Zeist.

In de komende nummers (o.a.):

M.R. v.d. Berg, Vragen van toen – vragen van nu
M.R. v.d. Berg, Brutaal geloof
M.R. v.d. Berg, Zoeken en gevonden worden
M.R. v.d. Berg, Sabbat en zondag
F.H. Blokhuis, Jeugd op de kerkeraads-agenda
G. v.d. Brink, Doopformulier (herziene versie)
G. v.d. Brink, Schuldig lijden en de dienst der barmhartigheid
Anneke Elzinga, Brieven
R.R. Ganzevoort, Hoe houden we de kerk bij de jeugd
D. Holwerda, Petrus over de zondvloed
J.J. Lakerveld, Hoe houden we de jeugd bij de kerk?
G. de Lange, Verlangen naar een opwekking
W.J. van der Linde, Gezin – zin of geen zin
Irene Postma, Schaatser Boris Uvarov
A. Troost, Theologische scheppingleer
J.H. Veeffkind, Niet door geweld maar door geest
J.H. Veeffkind, Het bloed der martelaren is een zaad
J.H. Veeffkind, Buiten de kerk geen zaligheid
M. Vrijmoeth-de Jong, Ik geloof
H. Wierenga, Levensbeëindigend handelen bij pasgeborenen
C.N. v.d. Ziel, Achtergebleven? Ander nieuws uit Zuid-Suriname

Kalender

van Ned. Geref. bijeenkomsten van meer dan plaatselijk belang.
Opgave: tel. 05130-20476.

1995

14 jan.	Landelijke Vergadering Apeldoorn
24-25 febr.	Ned. Geref. Studentenconferentie
1 apr.	Jaarvergadering Opbouw; spreker: prof.dr J.G. Knol
13 mei	Ambtsdragerskonferentie Landelijk Samenwerkingsoverleg NGK-CGK; 10.30 uur te Almere
13 mei	Zendingsvoorjaarsvergadering Leerdam met samenwerkende kerken
20 mei	Voortgezette Landelijke Vergadering Apeldoorn (Vrouw in diakenambt)
18 sept.	Symposium 25 jaar STAGG te Amersfoort
23 sept.	Voorgezette Landelijke Vergadering Apeldoorn (AKS)
18 nov.	Zendingsnajaarsvergadering Leerdam met samenwerkende kerken

Een goeie tip:

Geef vrienden of familie een halfjaar OPBOUW cadeau. Bestel een cadeaubon door f 25,- over te maken op giro 404945 tnv Opbouw, Nieuwerkerk/IJssel, met vermelding: 'cadeaubon'

J. Storms, Zeewolde

Hunkeren naar meer

Het wemelt in onze cultuur van allerlei cursussen, waarmee je je persoonlijkheid kunt ontdekken en je vaardigheden kunt versterken. Op geestelijk gebied zijn er eveneens steeds meer boeken of trainingen te vinden: toerusting voor ambtsdragers, een 60 minuten gaventest, genezing van beschadigde emoties. Het is niet allemaal slecht, hoewel we moeten beoordelen uit welke bronnen geput wordt. (Met oosterse meditatietechnieken in een westers jasje schieten we niet echt op.) Veel komt uit de Verenigde Staten. Nu lijkt het mij toe, dat we in dit land lijden aan een fobie voor Amerika. Dat geldt ook voor de Nederlandse christenen. Je hoeft maar te zeggen dat het boek/idee/model van de overkant van de Grote Plas komt en het wordt per definitie al afgeschreven. Des te opmerkelijker in dit verband is de serie artikelen van Kamsteeg en anderen, die de afgelopen maanden in het ND verschenen is, met name de vreugde die de auteurs ten toon spreiden. In het land van televisie-christendom en ogenschijnlijke oppervlakkigheid werden ze blij verrast door de diepgang en de geestelijke rijkdom. Het is niet mijn bedoeling om die artikelen te gaan bespreken, al zijn ze zeker de moeite waard om gelezen te worden. Waar het me nu om gaat is dat er talloze mensen rondlopen met een hart dat hunkert naar meer en beter. Hoe staan we tegenover dit fenomeen? In onze kringen wordt regelmatig geschreven over de groeiende invloed van 'de evangelischen'. Doorgaans nogal defensief en mopperend. Maar afgeven op methodisme en oppervlakkig halleluja-geroep weerhoudt honderden mensen niet om elk jaar over te gaan naar een evangelische gemeente, waar ze een stuk blijheid en groei en hartstocht ervaren. Wanneer komen we eens serieus tegemoet aan de klacht van deze veelal positieve mensen? Alleen maar roepen dat we ook van de evangelischen kunnen leren, zonder dat dit concreet gemaakt wordt, heeft geen zin. In onze gereformeerde wereld heerst een terechte angst voor perfectionisme (dat je als christen in dit leven volmaakt heilig kunt worden) vanuit een geweldig besef van de diepgewortelde invloed van de zonde in onze natuur. We zijn afkerig van snelle oplossingen en 7-stappenhandboeken voor een gelukkig huwelijk en dergelijke. Maar zijn we ook niet ongelukkig met uitspraken van Paulus dat we ons uit moeten strekken? Wat denkt u b.v. van 1 Kor. 12:31? Dat „Streeft naar de hoogste gaven” lezen we toch graag met de volgende zin erbij: „En ik wijs u een weg, die nog veel verder voert.” Om vervolgens te concluderen, dat de liefde pas echt belangrijk is en om tenslotte de geestesgaven te laten

voor wat ze zijn: een dode letter die we in de Schrift nu eenmaal tegenkomen. We vergeten daarbij 1 Kor. 14:1 „Jaagt de liefde na en streeft naar de gaven des Geestes...”

Ik pleit niet voor het maken van een 60 minuten gaventest als instantoplossing. (Al is dit een aardig hulpmiddel om mensen praktisch en concreet op weg te helpen.) Evenmin voor het landelijk invoeren van de Opwekking-bundel. (Al staan daarin vele goede en melodieuze liederen die ons hart meer raken dan de doorgaans wat afstandelijker Gezangen.) Zulke dingen raken nog niet de kern.

Paulus heeft gehunkerd naar de volmaaktheid. In Filippienzen hoofdstuk 3:10-14 vertelt hij ons daarvan: „Al wat ik wens is Christus te kennen en de kracht te ondervinden van zijn opstanding: te delen in zijn lijden en aan Hem gelijk te worden in zijn dood, in de hoop zelf de opstanding uit de dood te bereiken. Ik beweer niet, dat ik al geslaagd of al volmaakt ben. Maar ik zet wel door om eens te grijpen waarvoor Christus mij gegrepen heeft. Nee broeders en zusters, ik verbeeld me niet, er al te zijn. Alleen dit: ik vergeet wat achter mij ligt; ik ga recht op mijn doel af om de hemelse prijs te behalen waartoe God mij geroepen heeft in Christus Jezus.” Deze woorden van de apostel lijken enkel te slaan op het leven na de dood. Maar in feite heeft hij het over een levenshouding. Paulus weet dat hij op weg is naar de volkomenheid. En die weg bestaat uit levensheiliging en groei naar gelijkvormigheid aan het beeld van Jezus Christus. Die weg is hij ingeslagen en op die weg gaat hij vastbesloten voort. Hij wordt gedreven door zijn verlangen naar de totale volmaaktheid die eens bij Christus' komst te vinden zal zijn.

Hier is dezelfde apostel aan het woord, die elders geschreven heeft: „ik ben vlees, verkocht onder de zonde. Ik ellendig mens!” Blijkbaar kan dat dus samengaan: een diep besef van de grondige verwevenheid van de zonde in ons leven en tegelijk een hunkering naar volkomenheid en een actief streven om die volmaaktheid nu al in dit leven gestalte te geven. En daaruit komen schuldbelijdenissen en lofzangen voort. Daaruit komt die geweldige gedrevenheid van de apostel voort, die hem doet ijveren om anderen Christus bekend te maken en hem doet huilen over mensen die het Evangelie verwerpen of die van de Weg afraken.

Hebben we hier niet een geweldige boodschap voor de kerk en de wereld? Doen we onszelf in de kerk niet tekort door nauwelijks te luisteren naar die signalen van hunkering? Kamsteeg en zijn reisgenoten hebben in Amerika diepgelovige orthodoxe christenen

ontmoet, die geworsteld hebben met de vraag naar vernieuwing en echtheid van hun leven. Auteurs als Packer en Crabb hebben daarbij anderen praktisch op weg geholpen bij hun verlangen naar meer.

Indien we als gereformeerden geloven in de diepgang van onze traditie, laten we die dan ook voluit ten toon spreiden om mensen tegemoet te komen in hun verlangen. Laten we daarbij niet vergeten ook vorm te geven aan de diepe vreugde die het geloof ons geeft. Dat hoeft heus niet te gebeuren door het roepen van halleluja's. Maar wie met een droevig gezicht en een grafstem verklaart bijzonder blij te zijn, is ongeloofwaardig. Enthousiasme! Mag het een beetje meer zijn?

F. Gerkema, Groningen

Complexe schuld (1)

Bontmutsen proberen te verkopen in de Sahara. Ik ben dat beeld al eens eerder tegengekomen, maar onlangs dook het weer op tijdens een preekbespreking op een TSG-bijeenkomst¹. Het beeld wil iets zeggen over de onverschilligheid, waarmee buitenstaanders op het evangelie kunnen reageren – als irrelevant voor weldenkende mensen op de drempel van de 21e eeuw. Wanneer je veelvuldig op zulke onverschilligheid stuit, kun je het machteloze gevoel krijgen, dat je al evangeliserend bezig bent met iets als de verkoop van bontmutsen in een hete woestijn.

't Is natuurlijk wel zo, dat je met dat beeld van bontmuts en Sahara door de (vermeende) ogen van de buitenstaander naar de werkelijkheid zit te kijken. Want vanuit christelijk perspectief is het in die werkelijkheid helemaal niet zo warm, maar levensbedreigend koud. Alleen wordt die kou om allerlei redenen niet gevoeld! Dat is het grote probleem! Niet alleen het probleem van de niet-gelovige trouwens, maar ook van menig kerkmens, die zich te schaars gehuld heeft in de kledij van het evangelie, zonder in de gaten te hebben dat het vervaarlijk tocht in zijn leven.

Besef van schuld?

Je merkt dat, om iets centraals uit het evangelie aan te snijden, op het punt van zonde, schuld, berouw en vergeving. Dan ben je toch bij het hart van het christelijk geloof aangeland!? Wonderlijk genoeg kun je juist bij zulke kernwoorden het gevoel krijgen, dat je het hebt over een aantal 'begrippen', die kennelijk zijn blijven liggen in het kerkelijke, afkomstig uit vervlogen eeuwen. Uit de eeuw van Luther, bijvoorbeeld. Luther, die zich nog kwelde met de vraag: hoe krijg ik, arme zondaar, een genadig God?? Van die vraag van Luther liggen tegenwoordig niet veel mensen wakker, zo is te lezen in recent verschenen boekjes over zonde en schuld². Niet alleen buiten de kerk, maar ook er binnen. Dat laatste roept de vraag op, hoe scherp wij zelf de werkelijkheid van zonde, schuld, berouw en vergeving ervaren. Ik heb het dan over de dagelijkse gang in het samenleven met de mensen, waarmee je heel direct verbonden bent; of ook in de onderlinge gemeentelijke omgang. Daar proberen we toch opkomende kwesties zo goed mogelijk op te lossen, ruimen misverstanden op, leggen geschillen bij, maar hoe vaak kozen we gemeentelijk of persoonlijk de weg door het hart van het evangelie? Of is ons 'gewone' leven, persoonlijk en als gemeente, misschien vervreemd geraakt van de werkelijkheid van zonde, schuld, berouw en vergeving? Liggen ze ergens nog in het bagagerek van de kerkelijke begrippen, hoogstens nog te horen in een afgesleten formuliergebed?

Schuld en machteloosheid

Opvallend anders klinkt de titel van een boekje, dat een aantal jaren geleden verscheen: hulpeloos maar schuldig³. Dat boekje gaat over depressiviteit, die samenhangt met schuldgevoelens. Schuldgevoelens, die vooral spelen in de relatie met God. Ik ben ze in mijn werk ook wel tegengekomen: mensen die er diep van overtuigd zijn, dat ze op veel punten tekort schieten – tegenover God en mensen en zich daarover heel schuldig voelen. Maar tegelijk onmachtig, want de tekorten lijken zo ingebakken te zijn in een mens. Schuldig en tegelijk machteloos. Als het er zo voorstaat, stapelen de vragen zich inderdaad op tot depressieve hoogte. Want hoe kan ik in mijn diepgewortelde onmacht schuldig zijn? In feite niet toerekeningsvatbaar en toch veroordeeld.

Bij de titel van dit boekje, meer nog dan in het boekje zelf, word je onverwachts met een geweldige dieptedimensie in de schuld geconfronteerd. Zoals je bij een bergwandeling ineens voor een diepe kloof kunt komen te staan. Zo sta je bij de schuldvraag ineens voor de steile afgrond van eigen machteloosheid. Op zo'n moment is één ding duidelijk: de oplossing van de schuld kwestie zal nooit simpel kunnen zijn.

Het hart van het evangelie

Ik waagde het even eerder al om de werkelijkheid van zonde, schuld, berouw en vergeving te typeren als het hart van het evangelie.

Als je de bijbel openslaat, kun je ook niet anders zeggen, dan dat het maar al te vaak gaat over zonde en tekort en niet minder over vergeving en verzoening. Daar is de verhaalde geschiedenis vol van. Dat is de boodschap van de profeten. Dat hoor je terug in de psalmen. Het zit achter de wijsheid van Spreuken en Prediker.

Schuld en vergeving. Je zit er mee op de hoofdwegen van de bijbelse verkondiging; wegen, die uitlopen op het kruis van Christus. Paulus verkondigt dat kruis als het hart van het evangelie. En tegelijk brengt hij het heel dichtbij ieder van ons persoonlijk, want de dood van Christus was nodig vanwege *mijn* schuld en zonde. Alles wijst er op, dat je hier met een kernpunt uit de bijbelse verkondiging van doen hebt, dat ook nog eens zeer nauw verbonden is met ons persoonlijk wel en wee. Dat alleen moet toch te denken geven, zou je zeggen!

Zo loop je dus aan tegen drie dingen. Ten eerste een ogenschijnlijk oppervlakkig besef van schuld en zonde bij de mensen om ons heen, maar niet zelden ook in eigen leven. Ten tweede stuit je bij sommige mensen op grote psychische moeite, als het gaat om

schuldig zijn en tegelijk machteloos staan. Ten derde blijkt in de bijbel de boodschap van schuld en vergeving tot het meest centrale te behoren. Apart als je die drie zo bij elkaar zet. Dat je rondom schuld zowel de oppervlakkigheid, als de diepe psychische nood tegenkomt en dan ook nog eens merkt dat het daarbij om de kern van ons geloof gaat.

Dat doet vermoeden, dat de werkelijkheid van de menselijke schuld uiterst complex is. Laten we dat eens nader bezien, om te beginnen bij de schuld tussen de ene mens en de ander.

Relationeel

Een eerste overweging is, dat de schuld kwestie zich afspeelt in het relationele. De ene mens schiet ten opzichte van de ander tekort. Dat kan in het financiële zijn, zoals in die gelijkenis van Jezus, waar iemand tegenover de koning een miljoenen schuld had opgebouwd, maar zelf toch ook nog een kleinigheid van een ander tegoed had. Toch bedoelt Jezus in die gelijkenis veel meer en zo ervaren we het ook, wanneer we het woord 'schuld' horen. In gedachten, woorden en daden schieten we als mens tekort tegenover anderen. 'Ik zou eigenlijk eens', 'ik had eigenlijk' – als het gaat om het bezoeken van iemand, van wie je weet dat hij of zij het moeilijk heeft. Je voelt dat je tekort schiet, maar je ziet er ook zo tegenop. Je schuift het één keer voor je uit en nog eens, met alle schuldgevoelens vandien. Of een ander, die zich schuldig voelt tegenover zijn gestorven vader of moeder: 'had ik niet meer dit of dat'. En dan heb ik het nog niet eens over de situatie, dat een breuk tussen de één en de ander niet geheeld kon worden, omdat de dood tussen beide kwam en verzoening voor altijd onmogelijk maakte. Schuld ontstaat dus in het relationele. Dat kan in de sfeer van de directe familie zijn, in de gemeente, of in nog andere relaties. En in alles is onze relatie met God in het geding, maar daarover een volgende keer meer.

Ik diep dit punt van het relationele nog iets uit door te komen met het meest centrale begrip, dat de bijbel in huis heeft. Dat is de liefde. Ik denk dat hoe sterker de liefdeband is, des te dieper eventuele tekorten en opgelopen schuld ervaren zullen worden. Waar liefde woont, zegt één van de psalmen. Ja, juist daar, waar liefde woont, spelen schuld en schuldgevoelens het sterkste op. Hoe sterker de liefdeband hoe meer de tekorten opvallen en hoe harder ze aankomen. Waar liefde woont of waar je liefde had mogen verwachten. Schuld is dus typisch iets voor relaties en schuld schrijnt juist daar waar liefde woont.

Tussen man en vrouw, ouders en kinderen, binnen de gemeente en tussen vrienden.

Collectief

Schuld heeft ook de trek, dat het zich over de menselijke hoofden kan verdeelen. Waar twee kijden hebben twee schuld, zeggen we. Daarmee verdeelt de schuld zich over twee hoofden. Maar in grote conflicten, zoals de kerkelijke van deze eeuw, verdeelt de schuld zich over de vele hoofden, zodat de persoonlijke schuld haast lijkt op te gaan in een onoverzichtelijke en nauwelijks grijpbare collectieve. Dat betekent opnieuw dat ik naast het woord 'schuld' dat andere woord nodig heb: 'machteloosheid'. Machteloosheid bij schuld die, door al het persoonlijke heen, collectieve trekken heeft gekregen en er zo niet grijpbaarder op is geworden.

Ik noem nog een ander voorbeeld. Ik moest denken aan de collecte voor Rwanda vorig jaar. Zou achter die ruime gift van ons volk niet heel veel schuldgevoel zitten?

Zeker, er is directe persoonlijke schuld. Van de duizenden en duizenden moordenaars, die deels vrij rondlopen in dat geruïneerde land. Maar indirect en meer collectief is er toch ook schuld? Dat er zo traag gereageerd werd door het westen. Is dat de onwil of de onmacht van de politieke leiders geweest? En dan zijn we er niet met de schuld af te schuiven op degenen, die regeringsverantwoordelijkheid dragen. Want tegenover die straatarme Afrikaan of die sloppenbewoner in India voelen u en ik toch ook schuld. Als voor de prijs van een cd iemand met lepra genezen kan worden? Bij alle machteloosheid voel je je

schuldig, ondanks die goede gift van tijd tot tijd. Het schuldgevoel dat je – hoe collectief die schuld ook verder mag zijn – ook persoonlijk niet kwijtraakt.

Hier merk je hoe treffend het bijbels gegeven is, dat wij *allen uit één* zijn. Allemaal zonen van Adam en dochters van Eva. Mensheid, zo anders dan de apen en olifanten. Dat maakt dat de schuld niet alleen individuele trekken heeft, maar ook in het collectieve doorkomt. De menselijke schuld vertakt zich naar anderen. Dat is een hele taaie trek in de menselijke schuld. Het maakt dat je de schuldige soms nauwelijks kunt aanwijzen. Maar ook omgekeerd, dat door dat collectieve heen, de schuld persoonlijk blijft drukken.

Onherstelbaar

Eens een dief, altijd een dief, zegt het spreekwoord. Dat brengt je bij het gegeven, dat schuld vergeven niet gemakkelijk is, maar vergeten welhaast onmogelijk. Bij een kleinigheid misschien, maar bij grotere schuld is vergeten ondenkbaar. Ook al zou je willen! Ook hier loop je weer op tegen de machteloosheid rondom de menselijke schuld, want onze wil heeft maar weinig grip op het proces van vergeten.

Bij het onherstelbare van de schuld denken we als eerste aan de *gevolgen* van de zonde. Een verkeerd woord heeft zijn werk gedaan. Een bedenkelijke daad, ook al is het een kleinigheid, heeft de ander beschadigd. Een nare gedachte heeft het eigen 'ik' vervuild.

En ik kan met hardere voorbeelden komen. Een man, die werd doodgestoken tijdens een voetbalwedstrijd. Een

meisje, dat een gebroken leven leidt door incest. In die laatste gevallen is wel heel scherp zichtbaar, dat er in de relatie van de ene mens tegenover de ander vreselijk veel mis kan gaan. Wat een schuld! Hoe onherstelbaar!

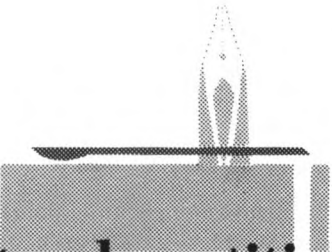
Onherstelbaar in zijn gevolgen, zei ik. Ja, maar ook als ik denk aan *het gebeuren zelf*. Wat gebeurd is, is gebeurd!! In die unieke secondes van de wereldtijd is schuld gemaakt, grote schuld soms. Die secondes komen nooit meer terug, laat staan dat je de kans krijgt om het over te doen. En dan beter! Als je dat overdenkt, krijg je steeds meer tot de overtuiging, dat schuld onherstelbare kanten heeft. (wordt vervolgd)

Noten

1 Ter toelichting: vijf keer per jaar komen jongere en iets minder jongere predikanten bijeen in Breukelen. Daarbij houdt een van hen 's morgens een preek, die vervolgens door de aanwezigen besproken wordt. 's Middags volgt de bespreking van een thema, dat meestal door iemand uit de eigen gelederen wordt ingeleid.

2 K. Runia, *Schuldig hoezo?*; Kampen, 1992. J.W. Maris, F. van der Pol (red.), *De zonde uit beeld*; Barneveld, 1994.

3 A. Schilder, *Hulpeloos maar schuldig*; Kampen, 1987.

Pastorale notitie

J.H. Veeffkind

POTTENBAKKER - In memoriam 3 -

Oude broeder.

Ik zeg het uit de grond van mijn hart: 'broeder'.

Er zijn mensen die het daar niet makkelijk mee hebben gehad. En eerlijk gezegd: hijzelf heeft het de mensen ook niet makkelijk gemaakt. Zelfs de ervaren ziekenhuis-dominee begreep hem niet.

De avond voor de operatie zei hij: 'Ik doe me wel eens groot voor'. Maar hij voegde eraan toe: 'Als je zo'n aanval hebt, dan weet je wel dat je niets bent en niets kunt'.

Toen, en eigenlijk al jaren eerder, tijdens een gesprek naar aanleiding van Psalm 139, begon voor mij de herkenning van deze mens als broeder.

De dag van de begrafenis was een stormachtige dag. Stormen zijn door zijn hart gegaan. Tijdens lange gesprekken in de ziekenhuizen heeft hij dat hart voor mij geopend. Hij leerde loslaten, uit handen geven. In het centrum van de laatste storm werd het stil. Zijn brede lach, zijn grappes waren geen blijk van oppervlakkigheid. Hij was blij met kleine dingen: een jongetje dat trakteert, een nieuw snoer aan zijn scheerapparaat, een plagerijtje van de zuster. Geen oppervlakkigheid, o nee!

'Hebt u de duivel wel eens lachend afgebeeld gezien, dominee?' De duivel heeft altijd een lelijk gezicht en venijnige horens. Maar Jezus wordt afgebeeld met een

stralenkrans om zijn hoofd.

En als je weet dat je met de dood in de schoenen loopt, en je kunt dan toch nog lachen en grappes maken, en genieten van de kleine dingen, dan is dit de goede Geest in jou. Dan heeft Christus gestalte in je gekregen.

Ik vind dit een diepere wijsheid dan veel vroom gepraat dat écht oppervlakkig is. Later ben ik er nog eens op teruggekomen: 'Ik was blij met wat u hebt gezegd. Ik heb er veel over nagedacht. Ik zal er nog aan denken, als ikzelf een oude man ben en als u er niet meer bent.'

Dit ontroerde hem. 'Je moet er wat van maken, dominee. Een pottenbakker kan wat moois maken van een klomp klei. Maar als hij dat niet doet, blijft het een lelijke klomp klei.'

Het was een lelijke klomp klei, deze laatste storm, deze slopende ziekte. Maar hij heeft er wat moois van gemaakt. Hij heeft geduldig geleden en is ontslapen in vast vertrouwen. 'Vader, red me! Nu kan het nog!'

Een oude man die om zijn Vader roept – is die niet geworden als een kind? Een kind, 'dat met beloven des avonds wordt te rust gebracht...'.

M.R. van den Berg, Groningen

Sabbat en zondag

Minister Wijers heeft met zijn voorstel de winkels op zondag open te stellen een knup-pel in het nederlandse hoenderhok gegooid. De discussie over het voor en het tegen er-van is losgebrand en zorgt ook binnen het kabinet voor verdeeldheid. Dat het opschui-ven van de zondag naar een werkdag een kwalijke zaak is, behoeft voor onze lezers geen betoog. Maar achter veel christelijke argumentatie gaat m.i. een onbijbelse visie schuil. Het lijkt me zinnig daar eens aandacht aan te geven. In dit artikel, waarin uiteraard lang niet alles aan de orde komt, willen we proberen wat zicht op de bijbelse achter-grond te krijgen.

Oliecrisis

Tijdens de oliecrisis in 1973 kwamen tengevolge van de autoloze zondagen diverse gemeenten, met name streek-gemeenten, in de problemen met de zondagse kerkdiensten. Want streek-gemeenten kunnen alleen maar be-staan bij de gratie van de olie. Zodra de olie in de tank gaat ontbreken, ko-men ze in moeilijkheden. Er zijn toen gemeenten geweest, onder andere die van Oegstgeest waar ik toen predikant was, waar men de vroege zondagoch-tenddienst verschoof naar de zater-dagavond. Toen kon je het meemaken dat gemeenteleden regelrecht van de sportzaal, waar ze zojuist een wed-strijd gespeeld hadden, nog in sport-kleding naar de kerk kwamen. Het deed een beetje denken aan de situa-tie in het Nieuwe Testament, waar sommige gemeenteleden regelrecht uit hun werk, met hun werkplunje nog aan, naar de samenkomsten kwamen. Overigens is toen tijdens de oliecrisis gebleken, dat de zondag, waarop bijna iedereen vrij is en maar weinig men-sen andere verplichtingen hebben, voor ons de meest geschikte dag is voor gemeentelijke samenkomsten en dat het een ramp zou zijn als de zon-dag als vrije dag verdween. Zelfs op zaterdagavond blijken allerlei mensen toch nog bepaalde verplichtingen te hebben, waardoor ze niet naar de kerk kunnen komen.

Maar ondanks dat was het toen een goed alternatief. Als het houden van kerkdiensten op zondag moeilijk of zelfs onmogelijk wordt, zoek je een andere dag in de week waarop het wel mogelijk is. Er bestaat immers geen enkel gebod van God dat voorschrijft, dat het uitsluitend op zondag moet. In het Nieuwe Testament lezen we inte-gendeel dat de eerste christenen elke dag samenkomsten hadden. Want na Christus bestaat er geen principieel onderscheid meer tussen de ene dag en de andere. In Rom. 14:5,6 en Col. 2:16,17 spreekt Paulus duidelijk uit, dat wat hem betreft alle dagen gelijk zijn en de ene dag niet meer boven de andere hoeft te staan. De oudtesta-mentische sabbat was een schaduw, zegt hij. Die behoorde bij de schaduw-

achtige bedeling, die vervuld en afge-sloten is door Christus. En nergens in het Nieuwe Testament komen we een gebod tegen dat ons zegt, dat we in plaats van de sabbat nu een andere dag, in casu de zondag, apart moeten zetten. Dat wij onze kerkdiensten op de zondagen geconcentreerd hebben, is in de loop van de eeuwen zo ge-groeid. Daar is niets op tegen. Zolang we maar niet denken dat het een ge-bod van God is, dat het per se op zon-dag moet, omdat Hij wil dat we spe-ciaal de zondag in zijn dienst besteden. Want dat is pertinent niet waar.

Apart zetten

De beroemde synode van Dordrecht heeft in 1619 uitgesproken, dat christe-nen de zondag plechtig moeten heili-gen en dat die dag speciaal voor de godsdienst bestemd moet zijn. Maar in het Nieuwe Testament vinden we dat niet terug. Wanneer we van zondags-heiliging willen spreken, moet ook van maandags- en dinsdagsheiliging spre-ken. De stelling dat er één bepaalde dag in de week moet zijn die speciaal voor de godsdienst bestemd is, gaat zelfs tegen heel de geest van de bijbel in, ook tegen die van het Oude Testa-ment. Er is geen sprake van, dat God wil dat we één dag in de week spe-ciaal aan zijn dienst wijden. Hij wil niet één dag in de week van ons, maar alle dagen van de week. Hij wil geen één-uurs-christendom, geen zondagschris-tendom, maar Hij wil elke dag van de week bij ons op de eerste plaats staan. Wie denkt dat God wil, dat één dag in de week afgezonderd moet worden voor de godsdienst en dat daarin de betekenis van het sabbatsgebod ligt, heeft een volkomen verkeerde voor-stelling van de oudtestamentische sabbat. Laten we dat even nagaan. In de vierde verbondsclausule van het verbondsverdrag tussen de HERE en Israël droeg de here aan zijn volk op de sabbat (de zaterdag) te heiligen, dat wil zeggen: apart te zetten. De HERE lichtte de zaterdag uit de rest van de week en markeerde die dag duidelijk in onderscheid van de andere dagen. Hij droeg aan Israël op die dag apart te zetten en af te scheiden van de overige dagen van de week. Dat moesten ze doen door op die dag niet te werken. Dat was alles wat hun op-gedragen werd: ze moeten de sabbat apart zetten door niet te werken.

Geen dag voor de godsdienst

Was de sabbat daarmee een dag ge-worden, waarop Israël zich speciaal aan de godsdienst moest wijden? Het leek er niet op. Onwillekeurig stellen wij ons voor dat de Israëlieten twee keer per sabbat in de synagoge zaten. Maar dat was niet zo. Want toen de HERE de sabbat instelde als een teken van het verbond tussen Hem en zijn

volk (Ex. 31:12-17), was de synagoge nog een onbekend fenomeen. Die bestond toen nog niet. De synagoge is pas ontstaan in de tijd van de babylo-nische ballingschap, als een vervan-gingsmiddel voor de tempeldienst die daar op vreemde bodem onmogelijk was geworden. Sinds die tijd heeft de synagoge zich ontwikkeld. En in de dagen van Christus is de synagoge zo ingeburgerd, dat je de Joden dan op sabbat naar de synagoge ziet gaan. Hoewel ze dat ook weer niet uitslui-tend op de sabbat deden, want ook op dinsdag en donderdag was er een samenkomst in de synagoge.

Ook de Here Jezus deed daaraan mee. Met allerlei andere tradities met be-trekking tot de sabbat had Hij grote moeite, maar dit was een traditie die hij nooit bestreden heeft. Want natuur-lijk was het een goede zaak bezig te zijn met het Woord van God. En dat gebeurde in de synagoge. Maar van Mozes tot de babylonische balling-schap toe hebben de Israëlieten het altijd zonder synagoge moeten doen en konden ze op de sabbat geen gods-dienstige samenkomsten bijwonen. Het houden van samenkomsten in de synagoge op de sabbat was geen ge-bod van God. Het was een traditie die pas laat in Israëls geschiedenis ont-staan is.

Maar wat deden de Israëlieten tot aan de ballingschap dan op de sabbat? Gingen ze naar de tabernakel of de tempel om daar deel te nemen aan de offerdienst? Moest de sabbat geheiligd worden door naar de tempel te gaan? Het antwoord op die vraag moet lui-den: nee.

Geen gebod van God

In de eerste plaats was er helemaal geen gebod van God in die richting. Voor het overgrote deel van de Israë-lieten zou het ook niet mogelijk zijn. De mensen waren toen wel meer ge-wend om te lopen dan wij, maar om elke week op de sabbat een afstand van Groningen naar Assen of van Utrecht naar Amersfoort te moeten lopen, zou echt teveel gevraagd zijn. En voor mensen die nog verder van de tabernakel of de tempel woonden (dat gold voor de meesten), was het hele-maal geen doen. Het bijwonen van de tempeldienst op de sabbat, was slechts haalbaar voor een zeer klein deel van het volk.

Daar kwam nog bij dat ook voor dege-nen voor wie de afstand naar de tem-pel niet te groot was, toch het elke week weer deelnemen aan de offer-dienst financieel onmogelijk was. Het zou betekenen dat ze per jaar 52 koeien, schapen of geiten moesten offeren. Het zou de mensen ruïneren. Als je één keer in de twee maanden eens een offer bracht, was dat al heel veel.

Maar ook al zou iedereen op de sabbat wel naar de tempel kunnen gaan, dan nog was het niet de offerdienst die de sabbat onderscheidde van de andere dagen. Want er was in de tempel ook de reguliere offerdienst, vaste dagelijkse offers van twee schapen en een spijsoffer, die niet van particulieren afkomstig waren. In de tabernakel en in de tempel was er om zo te zeggen een alle-dag-kerk, zoals later ook weer in de nieuwtestamentische gemeente. Op de sabbat werd de omvang van het dagelijkse offer verdubbeld. Bovendien werden dan de toonbroden vernieuwd. Er was dus in de tempeldienst wel extra aandacht voor de sabbat. Maar het bijwonen van die offerdienst op de sabbat was nergens voorgeschreven en vormde geen onderdeel van het heiligen van de sabbat. Van de stelling dat God wil dat één dag van de week speciaal voor de godsdienst bestemd moet zijn, blijft dus, als we de Schrift erop naslaan, helemaal niets overeind staan. Zelfs in het Oude Testament is daarvan niets te vinden. En je vraagt je af hoe het mogelijk is, dat een dergelijke stelling in de kerk voet aan de grond heeft gekregen.

Wat is heiligen?

Misschien vraagt iemand, door deze conclusie tot wel enigszins geschokt, zich af: maar hoe konden de Israëlieten de sabbat dan heiligen? Als tempel- of synagogebezoek door God niet verplicht gesteld was op de sabbat, wat blijft er dan nog over waarmee ze de sabbat konden heiligen? Als we met die vraag zitten, is er bij ons nog een ander misverstand in het spel, dat betrekking heeft op het woord heiligen.

Wij hebben de neiging te denken dat er alleen maar van heiligen gesproken kan worden, als er vrome, godsdienstige dingen gedaan worden. Maar dat is niet zo. Heiligen betekent letterlijk: afzonderen, apart zetten. Israël moest de zaterdag apart zetten van de andere dagen. En de here had hun precies verteld op welke manier ze dat moesten doen: niet door die dag op te vullen met godsdienstige plechtigheden, maar door op die dag te rusten van hun dagelijks werk. Dat was alles wat de HERE vroeg. De sabbatsheiliging bestond voor Israël niet in het nakomen van allerlei godsdienstige plichten, maar in het er je gemak eens van nemen, in een uitgebreid en nadrukkelijk je benen strekken. Op die manier moest de zaterdag apart gezet worden van de andere dagen. Die rust, die ontspanning, is de kern waar het om gaat. Sabbat betekent rust. De sabbat wilde zeggen, dat Gods volk onder zijn zorg ontspannen mocht leven.

Het latere rabbijnse jodendom heeft die dag van ontspanning gemaakt tot een dag van krampachtig vervullen van talloze wetjes en regeltjes. Volgens de rabbijnen was het sabbatsgebod het belangrijkste en meest fundamentele van alle geboden, het hart van

heel de wetgeving. Het was volgens hen zo belangrijk, dat de Israëlieten de verlossing zouden kunnen realiseren door slechts twee sabbatten precies volgens alle wetjes en regeltjes te onderhouden.

De Essenen, een rigoureuze sekte in de tijd van het Nieuwe Testament, namen het nog weer nauwer dan de rabbijnen. Zij namen het sabbatsgebod zo strikt, dat ze een wc-loze sabbat voorschreven. Wie op sabbat zijn behoefte deed, ontheiligde de sabbat. Je moet er niet aan denken wat voor wanhopige toestanden dat gaf, vooral tegen het einde van de dag. En wat zullen ze de volgende dag stapels wasgoed gehad hebben. Want alles ophouden lukte iedereen natuurlijk toch niet. En de rabbijnen hebben serieus en uitvoerig met elkaar gediscussieerd over de vraag of het wel geoorloofd was een ei te eten, dat door een kip op een sabbat gelegd was. Van het karakter van rust en ontspanning was zo niets overgebleven, terwijl dat nu juist de kern van de sabbatsheiliging was.

Voor de nieuwtestamentische gemeente bestaat er geen sabbatsgebod meer. Dat er een vrije zondag gekomen is, mogen we als een zegen van de HERE zien waarmee we zorgvuldig om behoren te gaan en die we niet zomaar te grabbel moeten gooien, maar is geen voorschrift van Hem. De traditie die wel van zo'n gebod uitgaat, belemmert het zicht op de evangelische ruimte, vooral ook omdat ze meer aanleunt tegen de joodse rabbijnse sabbatsviering dan tegen het vierde gebod zelf.

De rust van het aardse en het hemelse Kanaän

De kern van het sabbatsgebod, de rust, komt ook ter sprake in de brief aan de Hebreeënen. De geadresseerden dreigden door verdrukkingen en vervolgingen de band met Christus en de gemeente kwijt te raken. Via een citaat uit Ps. 95 waarschuwt de schrijver zijn lezers daarvoor. Israël heeft in de woestijn zijn hart versteend en Jahwe verzocht en getergd. Dat heeft de HERE ertoe gebracht te zweren: nooit zullen ze ingaan in mijn rust. Dat gold voor al die mensen die onder Mozes uit Egypte getrokken waren. Ze wilden niet gehoorzamen. En het is dus duidelijk, dat ze niet konden ingaan vanwege hun ongelof. Daar lag de oorzaak. Die lag niet bij God of bij de omstandigheden. Daar willen wij, mensen, wel graag de schuld op gooien. Maar die vlieger gaat niet op. De oorzaak lag bij hun ongelof. Daardoor konden ze niet ingaan in de rust van Jahwe.

Maar, gaat de schrijver van de brief verder, je mag bij die rust ook nog aan iets anders denken. Want de mensen aan wie de waarschuwing van Ps. 95 in eerste instantie gericht was, waren al in de rust van Kanaän. Als de waarschuwing aan hun adres voor ons nog enige zin wil hebben, kan de betekenis van het woord 'rust'

dus niet uitgeput zijn met de rust van Kanaän, maar moet er nog een daarbovenuit reikende betekenis zijn: het toekomstige rijk van God, het hemelse Kanaän, de stad aan de einder waarheen ook Abraham op weg was (vgl. Hebr. 11:10,16). Naar die rust zijn ook wij op weg. Daarom geldt de waarschuwing van Ps. 95 ook voor ons. Want nog steeds is hetzelfde patroon van kracht. De belofte van de rust, dat goede nieuws, is op precies dezelfde wijze naar ons toegekomen als inder tijd naar hen. En evengoed als de Israëlieten de rust van het aardse Kanaän niet binnengingen vanwege hun ongelof, zo is het ook mogelijk dat sommigen van ons de toekomstige rust niet kunnen binnengaan. De belofte van de rust wordt alleen gerealiseerd in de weg van het geloof. Dat geldt zowel voor de oudtestamentische situatie als voor de nieuwtestamentische.

Vertakkingen van de rust

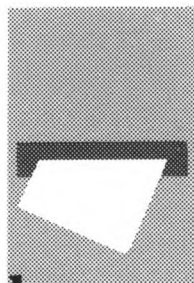
En dan springt de schrijver via een gedachtenassociatie over op nog weer een andere betekenis van het woord rust, namelijk op het rusten dat God deed op de zevende dag na de schepping. God rustte op de zevende dag van al zijn werken. De rust van Israël in Kanaän stond daar niet los van. Zoals God rustte van zijn werk, zo wilde Hij ook zijn volk rust geven in Kanaän. En die rust in Kanaän was op haar beurt weer een voorproefje van de rust in het hemelse Kanaän. En die heeft natuurlijk ook weer alles te maken met Gods sabbatsrust op de zevende dag, die weer alles te maken heeft met de sabbatsrust voor Israël. Wat de schrijver met deze reeks van associaties wil laten zien, is dit: de rust van God heeft verschillende vertakkingen en al die vertakkingen monden uit in de rust van het hemelse Kanaän. Die rust is de eigenlijke sabbatsrust die ons nog te wachten staat, waarvan de sabbatsrust bij Israël al een voorspel, een afschaduw was. De sabbatsrust van Israël was een verwijzing naar de uiteindelijke rust die wij nog verwachten. En wie die uiteindelijke rust binnengaat, zal net als God rusten van zijn werken. Onze werken zijn altijd verbonden met moeizame, gebrekkigheid, gebrokenheid, vruchteloosheid en zondigheid. Bij God is dat niet zo, maar bij ons wel. Daarom houdt de uiteindelijke sabbatsrust voor ons in: eindelijk verlost zijn van de zonde, van het eeuwige gevecht met jezelf, van het nooit aflatende optornen tegen de gebrokenheid en van het vechten tegen de bierkaai, eindelijk je benen kunnen strekken en je voorgoed ontspannen. Als je die sabbatsrust wilt binnengaan, moet je je hoeden voor ongehoorzaamheid en voor het verharden van je hart. Dan zullen we nu vandaag al elke dag moeten leven uit het geloof en strijden tegen de zonde. Wie er ernst mee maakt de eeuwige sabbatsrust in te gaan, moet nu, vandaag, al beginnen te rusten van zijn zonden,

niet alleen op zaterdag of zondag, maar elke dag. Want God wil niet één dag in de week van ons, maar alle dagen van ons leven.

Zondagskinderen

Er is nog een plaats in het Nieuwe Testament waar over rust gesproken wordt: Matth. 11:28. Daar zegt Jezus: komt tot Mij, allen die vermoeid en belast zijt en Ik zal u rust geven; neemt mijn juk op u ... en ge zult rust vinden voor uw zielen. Jezus sprak die woorden in dezelfde tijd als waarin Hij door de Farizeeërs ter verantwoording geroepen werd inzake de sabbatsrust (12:1-14). Met deze woorden laat Hij zien dat Hij zelf de vervulling is van het sabbatsgebed en dat Hij de ware sabbatsrust geeft. Niet het krampachtig naleven van allerlei wetjes en regeltjes geeft de ware sabbatsrust. Daar word je alleen maar moe van, doodmoe. Maar wie Jezus volgt, zijn juk opneemt en zich door Hem laat leren, ontvangt de ware sabbatsrust. Jezus volgen en in zijn wegen wandelen betekent geen jachtig bestaan, waarbij je constant opgejaagd en voortgezweept wordt door wetjes en regeltjes en waarbij je voortdurend met je tong op je schoenen loopt. Nee, het maakt je ontspannen. Het maakt je tot echte zondagskinderen. Elke dag van je leven.

Ingezonden

Het besturen van christelijke gemeenten

(De verborgen strik)

1) Wij schrijven hierover niet om te twisten maar om de gemeenten te dienen en daarvoor te herinneren aan bijbelse feiten. Christus Jezus, de tweede ADAM, heeft bij monde van Paulus de christelijke gemeenten geleerd dat Hij ze *leiden wil door mannen en niet door vrouwen*. Daarop doelen de woorden van Paulus uit 1 Corinthiërs 14:34 en 1 Timotheüs 2:12, waar hij zegt dat de vrouwen in de gemeenten moeten zwijgen en het hen *niet is toegestaan onderricht te geven*. Waarom toch niet? Paulus geeft twee argumenten. Het moeten zwijgen en het niet onderricht geven houdt verband met het feit dat ADAM het hoofd van de mensheid was, niet EVA, en dat niet Adam Eva heeft verleid, maar Eva Adam verleidde (1 Timotheüs 2:12-14). Daarom. Maar het zal dadelijk blijken dat deze situatie *slechts tijdelijk* is. ADAM's hoofd zijn van de mensheid hield in dat het gezag in de schepping aan Adam was opgedragen. In zijn plaats is zijn wettige opvolger gesteld, de tweede Adam, Christus Jezus, onze Heer. Alles wacht er thans op dat Hij zijn persoonlijk regiment op aarde aanvangt. Paulus zegt in Romeinen 8:22 dat de gehele schepping daarnaar zucht en in barensnood is. In de hoop op die terugkeer leeft thans de schepping. De tweede Adam oefent thans zijn persoonlijk regiment alleen nog maar uit over Zijn gemeenten, *door Zijn Woord en Geest!* De *aardse overheden* regeren, zegt Paulus in Romeinen 13:1, nog *bij de gratie Gods*

(Grieks: Theos, Hebreeuws: Elohim). Hij is de Almachtige! Ze regeren nog niet bij de gratie van Jezus Christus. Daarom hebben de aardse overheden niet tot taak valse godsdiensten uit te roeien! Dat te verstaan is zeer belangrijk.

Christus Jezus, onze Heer, heeft voor de tijd die aan Zijn terugkeer voorafgaat het opzicht over de gemeenten opgedragen aan de mannen en niet aan de vrouwen. De gronden daarvoor houden verband met het verleden, met de hof van Eden. *Maar dat opzicht van de mannen houdt op als Hij terug komt*. Dan heeft de gemeente geen menselijk opzicht meer nodig, maar alleen dat van haar Heer.

Het thans niet geroepen zijn van vrouwen om gemeenten te leiden berust derhalve allerminst op het in Gods oog minder geliefd of belangrijk zijn van vrouwen vergeleken bij mannen. Geenszins. Jezus' naaste volgelingen waren vrouwen! We weten dat heel goed. Misschien weten we minder goed hoezeer vrouwen in de historie hebben geleden en lijden. Dat alles neemt niet weg dat Jezus Christus *voor deze tijd* mannen belastte met het opzicht van de gemeenten. En daarover is een grote twist ontstaan.

2) In de hevige strijd in de christelijke kerken, bijna overal, over het besturen van gemeenten door vrouwen, staat helaas niet centraal dit duidelijk door Paulus geargumenteerde voorschrift van Jezus Christus *voor deze tijd*. De Boze heeft subtiel de strijd niet gericht op het al of niet gehoorzaam zijn aan een duidelijk voorschrift voor de gemeenten, maar op een *vermeende onduidelijkheid* ervan, om vervolgens de aandacht te concentreren op het algemeen erkende feit dat *voor God vrouwen gelijkwaardig zijn aan mannen*. Zo kon deze eenvoudige zaak: doen wat de Heer heeft gezegd, een bron van twist en tweedracht worden in de kerken.

In die strik hebben de christelijke kerken zich verward: de Schrift is niet duidelijk genoeg! Veel eerder was het de Boze gelukt de eerste ADAM in die strik te vangen. In de hof van Eden! Ook toen met behulp van een onduidelijk geacht verbod. Met de tweede ADAM, het nieuwe Hoofd van de mensheid, Jezus Christus, mislukte het! Gaat het gelukken met de gemeenten die Hem kennen?

Tenslotte, als in onze tijd vrouwen, die heel wel wijzer en bijbelser kunnen zijn dan mannen, in de gemeente hun zusterhulp willen verlenen is dat bepaald een belangrijke zaak, die vaak dringend nodig is, maar hun plaats is niet in het opzicht, d.i. in de kerkeraad. Maar daarop is de strijd gericht. Vrouwen als diakenen is slechts een tussenstap om te komen tot vrouwen op de kansels, waarvan de Schrift duidelijk zegt: niet doen.

Ook deze strijd bedreigt thans de christenheid. Vanwege de grote geestelijke revolutie die er in besloten ligt.

A. Keizer, 's-Gravenhage

Bedehuis

*Gekomen om tot God te naderen,
de wereld wankelt in nood,
zitten zij neer om te vergaderen
en bakken stenen voor brood.*

*Woorden, woorden, nog meer woorden.
Kwamen ze niet om stil te zijn?
Weten ze niet wat er is te horen?
De onrust is groot en de openheid klein.*

*Wie komt de markt van het tempelplein vegen?
Wie leert ons om God te ontvangen?
Wie bouwt ons een bedehuis, open voor zegen?
Wie geeft ons waarnaar we verlangen?*

Jeannette

H. Algra, Den Helder

Een Nederlands Gereformeerde Studentenconferentie.....

Op 24 en 25 februari wordt in Zeist een Nederlands Gereformeerde studentenconferentie gehouden. Een opmerkelijk initiatief, want in een tijd waarin kerkelijke binding van veel jongeren losser wordt, zou je niet direkt verwachten dat er nog zo'n conferentie wordt georganiseerd.

Voldoende reden om eens aan Gerard Strijbos uit Leiden, één van de organisatoren, te vragen waarom deze dagen worden gehouden. Gerard: „We vinden deze conferentie belangrijk, juist vanwege de constatering dat we in een tijd leven waarin de kerkelijke binding van veel jongeren losser wordt.”

De vraag dringt zich op of we dan niet alsnog (25 jaar na het ontstaan van onze kerken) bezig zijn om ons 'kerkistisch' op te stellen. Gerard: „Om die vraag te beantwoorden moeten we terug naar de gesprekken die we gevoerd hebben over deze conferentie. Voor studenten zijn er al veel congressen en je vraagt je dan ook af waarom er nu nog zo nodig een 'eigen' Nederlands Gereformeerde conferentie bij moet. En toch vormt dat 'Nederlands Gereformeerde' ook het bijzondere aan deze conferentie. We hebben zeker niet de bedoeling om ons te isoleren van anderen, om anderen uit te sluiten.

We willen wel studenten uit hetzelfde kerkverband de mogelijkheid bieden om elkaar te leren kennen om op die manier bij te dragen aan een gezond bewustzijn rond het bestaan van de kerken waar we lid van zijn. We willen met elkaar nadenken over de veranderingen die zich voordoen in de samenleving, die daarmee ook onze kerken beïnvloeden en daardoor ook van invloed zijn op onszelf.”

Persvereniging en latere organisatie

De eerste aanzet tot het organiseren van deze conferentie ligt bij het bestuur van de persvereniging 'Opbouw'. De persvereniging is ook in financieel en adviserend opzicht betrokken geweest bij de organisatie van de studentenconferentie.

De eigenlijke organisatie is nu in handen van 7 jongeren, allen student of net afgestudeerd. Het zijn:

- Geert van Dijk (Apeldoorn)
- Hendrik Jan van Dooren (Wageningen)
- Anneke van de Kerk (Amsterdam)
- Annemarieke Lakerveld (Wageningen)
- Gerard Strijbos (Leiden)
- René van de Werff (Delft)
- Bart Griffioen (tot voor kort: Enschede)

Deze 7 mensen kwamen in de afgelo-

pen maanden regelmatig bij elkaar om de inhoud van de conferentie nader vorm te geven. Ook aan contacten en PR werd de nodige aandacht gegeven. Zo werden de plaatselijke kerken benaderd. Een extra accent werd gelegd bij de studentensteden. Inmiddels hebben de eerste deelnemers zich aangemeld.

Het is bijna zover....

Er was heel wat organisatie voor nodig, maar nu is het dus bijna zo ver: de eerste Nederlands Gereformeerde studentenconferentie komt eraan.....

Het wordt een conferentie waarbij zowel ruime aandacht zal worden besteed aan het geven van informatie als aan het bieden van ontspannende momenten.

De vrijdagavond is gereserveerd voor een ontspannend programma, maar ook de zaterdag zal ruimte bieden voor persoonlijke gesprekken. Een goed initiatief, want juist in een tijd waarin alle accenten worden gelegd op snelle studieresultaten is ruimte voor ontmoeting met medechristenen hard nodig. Bovendien studeren jongeren veelal in een sterk verseculariseerde omgeving. Een reden temeer om elkaar als leden van één kerkverband in een informele omgeving te kunnen ontmoeten.

Twee sprekers

Voor de conferentie zijn twee sprekers uitgenodigd: de predikanten drs. J.M. Mudde uit Enschede (-Zuid) en drs. H. de Jong uit Zeist. De predikanten zullen ieder een aantal aspecten belichten van het onderwerp *De samenleving verandert. En de kerk?*

Uit de stellingen lichten we een aantal aandachtspunten. Volgens ds. Mudde veranderen de samenleving én de kerk. De Nederlands Gereformeerde kerken vormen daarop geen uitzondering. We doen er daarom goed aan om onze menselijke pretenties af te leggen en ootmoedig te bidden, zonder ophouden. Door de ontkerkelijkte samenleving treedt het belang van een persoonlijke geloofskeus meer dan vroeger op de voorgrond. Daarnaast worden we meer dan vroeger bepaald bij het belang van de gemeenschap der heiligen. De tweede spreker is drs. H. de Jong uit Zeist. In zijn lezing komt o.a. de houding van de kerk t.o.v. een geseculariseerde wereld ter sprake. Het geeft geen zin als de kerk de samenleving steeds een spiegel voorhoudt. Dat betekent echter niet dat we ons afzijdig moeten houden van de maatschappij. Christenen zullen de ontwikkelingen binnen de samenleving alert moeten volgen om, als het gevraagd wordt, zowel met het woord als

met de daad adequaat er ter zake te kunnen handelen.

Kosten, waar, wanneer?

Het is duidelijk dat de bedoeling van de conferentie is om aan te haken bij ontwikkelingen in kerk en samenleving die iedereen ter harte gaan.

* De prijs is hopelijk voor niemand een bezwaar: f 25,- inclusief maaltijden en overnachting. Bij dit bedrag is ook een syllabus inbegrepen, met daarin o.a. opgenomen de meest belangrijke relevante literatuur én de stellingen. Wat men verder mee moet nemen naar Zeist, staat in de syllabus vermeld. Deze wordt bij tijdige opgave ook tijdig toegezonden.

* De studentenconferentie wordt gehouden in het gebouw van de 'Stichting Reformatorische Bijbelschool De Wittenberg', prachtig gelegen in de bossen aan de noordrand van Zeist. Het adres is: Krakelingweg 10, 3707 HV ZEIST, (03404) – 24166.

* Op vrijdagavond 24 februari is men vanaf 18 uur welkom in 'De Wittenberg'; het programma duurt tot zaterdag 25 februari 1995 (16 uur).

* Studenten en pas afgestudeerden kunnen zich opgeven bij: René van der Werff (of huisgenoten), Oude Delft 251, 2611 HE DELFT, (tel.) 015 – 134612. In verband met een soepel verlopende organisatie geldt: hoe eerder men zich opgeeft, hoe beter het is.

Laatste 'opwekking'

De conferentie biedt een unieke gelegenheid om andere studenten uit de eigen kerkelijke gemeenschap te ontmoeten. Mede vanwege het belang van deze conferentie is de prijs doelbewust bijzonder laag gehouden. Gezien het onderwerp en de mogelijkheid voor ontmoeting lijkt het zeer de moeite waard om deze conferentie bij te wonen. Hopelijk neemt een groot aantal studerende de gelegenheid te baat om het laatste weekend van februari in de bossen bij Zeist door te brengen.

M. Vrijmoeth – de Jong, Zwolle

Ik geloof

n.a.v. 'Ik geloof', Werkboek (f 11,90) en Handleiding (f 25,00) 4B door H. Folkers, P.H.R. van Houwelingen, J. Meerveld en P.M. de Wit. Uitgave de Vuurbaak, Barneveld, 1993

Geloof ik wel?

Tijdens de puberteit speelt in het geloofsleven van de jongere de twijfel een grote rol. De vraag 'Geloof ik wel?', die bij kinderen tot een jaar of tien over het algemeen nog niet leeft, wordt dan tot een probleem. De jongere vraagt zich af hoe zijn ouders en andere volwassenen zo zeker weten, dat God bestaat? Wie bewijst, dat al die wonderverhalen uit de Bijbel geen sagen en legenden zijn? En als God nu werkelijk bestaat, waarom doet Hij dan niets aan de ellende in de wereld? Zo komt het geloof van de kinderjaren in de crisis van de puberteit. De jongere aanvaardt iets niet meer alleen, omdat ouders of gezaghebbende anderen dat zeggen. Hij wil zelf kiezen en verantwoording van zijn keuze kunnen afleggen. Daarom is de vraag: 'Geloof ik wel?' heel relevant in die jaren.

Wat geloof ik?

Een ander ontwikkelingsproces, dat zich in de puberteit voltrekt is het zich eigen maken van de betekenis van allerlei abstrakte begrippen. Het geloof van de kinderjaren betreft voornamelijk concrete verhalen en feiten. Aan het voorbeeld van Abraham ziet het kind, dat God doet wat Hij belooft. Uit het leven van Jozef leert het, dat God altijd helpt, ook al schijnt soms het tegendeel het geval te zijn. En dat God de verkeerde dingen vergeeft, weet het door de verhalen over Petrus en Paulus. Maar in de puberteit krijgt de jongere door de ontwikkeling van zijn denkvermogen inzicht in de betekenis van de vele abstrakte begrippen, die de Bijbel rijk is. Het doorzien van het verband en de samenhang tussen al die begrippen valt voor de puber echter niet altijd mee. Nog moeilijker wordt het voor hem, als blijkt dat onze kerken op grond van de Bijbel een geloofsleer hebben, die in vrij ouderwetse taal en ingewikkelde termen en zinswendingen is geformuleerd. Als hij op catechisatie daarmee gekonfronteerd wordt, komen de volgende vragen vanzelf bij hem op: "Is het nu werkelijk nodig me daarin te verdiepen?", "Wat heb ik daar nu aan voor mijn geloof en voor de praktijk van mijn leven?" en "Wat zegt al die theorie me bij de vragen die voor mij belangrijk zijn?" In die tijd zijn voor de puber de vragen "Wat geloof ik, wat is de inhoud van onze geloofsleer?" niet belangrijk. Voor hem geldt de vraag: "Waarom zou ik geloven, wat heb ik eraan?"

De catechisatie

Hoewel de verantwoordelijkheid voor de geloofsopvoeding in de eerste plaats berust bij de ouders, helpt de

gemeente hen daarbij onder andere door de catechisaties. Deze nemen een belangrijke plaats in, niet alleen door de overdracht van geloofskennis, maar ook door de gesprekken, die er onder leiding van de catecheet gevoerd (kunnen) worden over de vragen waar de jongelui mee zitten.

Op het moment, dat dit gelezen wordt zijn de catechisaties al weer begonnen. Ouders en kinderen verwachten dat als iets vanzelfsprekends en ook de meeste kerkeraden en predikanten gingen er vanuit, dat deze draad weer werd opgepakt, zoals zij voor de vakantie was neergelegd.

Voor wie zijn oor echter te luisteren legt bij de verschillende belanghebbenden, merkt dat er over het algemeen gesproken behoorlijk veel ontevreden gevoelens over de catechisaties zijn bij jongeren, predikanten, ouders en sommige ambtsdragers. Onder de catechisanten zijn er, die de wekelijkse uurtjes vervelend en nutteloos vinden, omdat ze er niets leren of het nut van de leerstof niet inzien. Anderen vervelen zich omdat ze het hele uur alleen maar moeten luisteren naar iets wat hen niet interesseert, omdat het buiten hun belevingswereld staat. Het gaat niet over hun vragen, en de problemen waar zij mee zitten, komen niet ter sprake. Sommigen vinden, dat de predikant elke week weer hetzelfde vertelt, anderen vinden het te theoretisch en te moeilijk. En er zijn ook overal jongelui te vinden, die alleen maar komen om met elkaar te kletsen en lol te maken zonder iets op te vangen van de les. Huiswerk maken komt nog wel voor, maar houdt in de meeste gevallen weinig in. Iets uit het hoofd leren is er meestal helemaal niet meer bij. Wie doet dat nu nog als jongere? Dat is uit de tijd.

Ook de predikanten beleven niet altijd arbeidsvreugde aan het catechiseren. De hedendaagse jeugd is druk, pratig en ongeconcentreerd. Er wordt niet of slechts oppervlakkig geluisterd en de interesse in het gebrachte is min. Wie wil dat er nog iets overkomt, moet een bijzondere gave voor onderwijzen hebben of als een strenge politieagent voor de groep staan en voortdurend vermanen. Dat zoiets niet de juiste sfeer waarin geloofsoverdracht kan plaatsvinden bevordert, is voor iedereen duidelijk.

Ouders horen van hun kinderen vaak veel kritiek op de manier van catechiseren en op de houding van de medecatechisanten. Velen van hen vragen zich – zeer terecht – af of de catechisaties niet anders gegeven kunnen worden. Soms worden ouderlingen tijdens het huisbezoek gekonfronteerd met kritiek op de catechisaties.

Hoe serieus zij dit gemopper echter moeten nemen, kunnen zij in de meeste gevallen niet beoordelen. Had den zij in hun jeugd niet dezelfde klachten en is alles desondanks niet goed gekomen? Er zijn echter ook ambtsdragers, die ontsteld zijn over de geringe kennis van de geloofsleer bij catechisanten, die belijdenis van het geloof willen afleggen. Belijdende leden moeten toch weten wat zij geloven? En wat heeft een gemeente aan leden, die geen idee hebben van de inhoud van de leer van de kerk?

De methode 'Ik geloof'

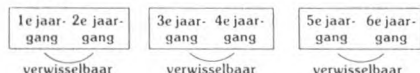
Bovengenoemde problemen spelen niet alleen in onze kerken, maar evenzeer bij de zusterkerken.

In 1987 leidde dit bij de Vrijgemaakt Gereformeerden tot het initiatief van 3 predikanten en 2 onderwijsdeskundigen tot het maken van de nieuwe catechisatiemethode 'Ik geloof'. Op de bestaande methode bestond onder andere de volgende kritiek: te moeilijk, te theoretisch, geen herhaling van de stof, en er werd geen rekening gehouden met de sterk uiteenlopende leeftijden en denknivo's van de catechisanten.

In de methode 'Ik geloof' wordt geprobeerd aan te sluiten bij de leefwereld en de belangstelling van de jongeren en hen aan te spreken op hun eigen nivo. Getracht wordt de stof zo aan te bieden, dat zij het intellectueel gezien kunnen volgen en dat zij iets eerst goed begrijpen, voordat zij het moeten leren.

Het doel van de methode is in de eerste plaats een positieve invloed uitoefenen op een bewuste keuze van de catechisant voor een leven met de HERE ('Ik geloof'). En in de tweede plaats kennis en inzicht aan te brengen in de stof van de Heidelberger Catechismus ('Ik weet, wat ik geloof'). De methode is concentrisch. Dat betekent, dat in zes jaren de Catechismus drie keer wordt behandeld. In de eerste twee jaren worden in de deeltjes 1A, 1B, 2A en 2B de belangrijkste zaken aan de hand van bijbelse en alledaagse voorbeelden uitvoerig uitgelegd. Tevens worden de bekendste vragen en antwoorden uit het hoofd geleerd. In de volgende twee jaren wordt er in de deeltjes 3A, 3B, 4A en 4B dieper op de stof ingegaan en worden er verbande gelegd met de praktijk van alle dag en de kerkgeschiedenis. De reeds geleerde vragen en antwoorden worden dan herhaald en aangevuld met nog niet geleerde. In het vijfde en zesde jaar worden in de deeltjes 5A, 5B, 6A en 6B de overige belijdenisgeschriften betrokken bij de behandeling van de Catechismus. De

catechesanten krijgen dan de rest van de vragen en antwoorden te leren en al de andere worden herhaald. Tenslotte volgt in de deeltjes 7A en 7B voor het zevende jaar de voorbereiding voor het doen van openbare belijdenis.

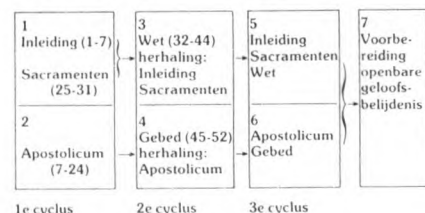

Alleen de Catechismus

De keuze van de leerstof beperkt zich in 'Ik geloof' tot de Catechismus. De auteurs gaan er vanuit dat de bijbelstof, de kerkgeschiedenis en de andere belijdenisgeschriften systematisch aan de orde komen in het vrijgemaakt basis- en voortgezet onderwijs en dat ruim 90% van de catechisanten dit onderwijs volgen. Zij ruimen voor deze stof geen plaats in, omdat het voor kinderen niet motiverend is dezelfde stof in verschillende onderwijs-situaties te moeten verwerken. Omdat iedere catecheet maximaal over 26-30 uren per jaar beschikt, moet de aandacht in deze beperkte tijd zo weinig mogelijk worden verdeeld over verschillende gebieden. Het voordeel van deze benadering is, dat de catechisant in de loop van zes jaar meer dan eens door de hele Catechismus heen gaat.

De Catechismus is verdeeld in vijf leerstof gehelen.

- Zondag 1 – 7 Inleiding
- Zondag 7 – 24 Apostolische Geloofsbelijdenis
- Zondag 25 – 31 Sacramenten
- Zondag 32 – 44 Wet
- Zondag 45 – 52 Gebed

Didaktische ondersteuning

De hedendaagse jeugd is gewend onderwezen te worden door middel van een veelheid van werkvormen en met behulp van prachtig geïllustreerde leer- en werkboeken. De afstand tussen het leren op school en de traditionele manier van werken op de catechisatie is de laatste jaren enorm gegroeid.

De meeste predikanten hebben een geringe didaktische scholing en zijn niet of nauwelijks in staat hun werkwijze ingrijpend te wijzigen. Om hen daarbij te helpen geeft deze methode didaktische ondersteuning. In de eerste twee jaargangen zijn de werkboekjes voor de kinderen sterk voorgestructureerd en geven de handleidingen voor de catecheet zeer gedetailleerde didaktische aanwijzingen. Daarmee hopen de samenstellers bij de gebruikers een stuk onderwijservaring op te bouwen, waarop bij de vol-

gende jaargangen teruggevallen kan worden.

Dat de auteurs zich hiermee een zware opgave hebben gesteld, bewijst het feit, dat nu na zeven jaar werken nog maar vier van de zeven jaargangen voor gebruik gereed en in de handel zijn.

Waardering

Een welgemeend compliment voor de opzet en de uitwerking van deze methode is op zijn plaats. De auteurs zijn er voortreffelijk in geslaagd de moeilijke stof vrij dicht bij het kind te brengen, zodat de meeste catechisanten er behoorlijk wat van zullen begrijpen en onthouden. Met de vele samenvattingen, schema's, rasters, kaders, blok-opdrachten en visuele voorstellingen is het een goede methode geworden, die de moderne onderwijsmethoden evenaart. Dit is vooral opvallend als men bedenkt, dat er geen konsessies aan de inhoud van de Catechismus zijn gedaan.

Een positieve waardering is ook op zijn plaats voor de praktische onderwijskundige ondersteuning, die geboden wordt in de eerste deeltjes. Hoewel de meeste catecheten niet gewend zijn te werken met een schoolbord, mag dit volgens de auteurs toch in geen enkel catechisatielokaal ontbreken. In de handleiding voor de catecheet staat duidelijk vermeld hoe en wanneer deze dit bord moet gebruiken om bepaalde begrippen en het verband daartussen zichtbaar weer te geven. Indien de catecheet de aanwijzingen in de handleiding trouw opvolgt, leert hij rekening te houden met de verschillende niveaus van de kinderen, en krijgt hij oog voor de functie van het opzoeken van teksten, het schriftelijk beantwoorden van vragen, het maken van aantekeningen, het overschrijven van bordschetsen en het uitvoeren van allerlei verschillende opdrachten tijdens het catechisatieuur. Ook zal hij merken, dat huiswerk controleren en overhoren belangrijk is voor blijvende kennis van en inzicht in het behandelde.

Gezien het gebrek aan onderwijskundige ervaring van de meeste catecheten zou de methode waarschijnlijk aan waarde hebben gewonnen, als de auteurs deze praktische didaktische ondersteuning niet beperkten tot de eerste deeltjes, maar dit in alle jaargangen doorvoerden.

Geschied voor onze jeugd?

Hoewel in onze kerken de laatste jaren samen met Christelijk Gereformeerde broeders hard gewerkt is aan de nieuwe methode 'Rondom de Bijbel' en deze voor het grootste deel klaar is, dringt toch de vraag zich op of 'Ik geloof' misschien nog beter is dan het produkt uit eigen kring. Tenslotte is op dit gebied het beste nog niet goed genoeg.

Een opvallend verschil tussen onze jeugd en de vrijgemaakt gereformeerde kinderen is dat de eersten in

de meeste gevallen het algemeen christelijk onderwijs volgen. Daarom kunnen wij niet zeggen, dat onze kinderen systematisch de kerkgeschiedenis en de belijdenisgeschriften onderwezen krijgen.

Ook het bijbelonderwijs laat naar onze mening op verschillende algemeen christelijke scholen te wensen over. Daarom is het zeer de vraag of de catechese aan onze kinderen zich kan beperken tot onderricht uit de Catechismus. Waarschijnlijk zijn zij meer gebaat met de leerstofkeuze van onze methode 'Rondom de Bijbel', die afwisselend aandacht besteedt aan de Bijbel, de geloofsleer, de kerk en het christelijk handelen. De luxe om alle tijd alleen aan de Catechismus te besteden, kunnen onze catecheten zich niet permitteren, omdat zij catechisanten voor zich krijgen met een geringere voorkennis.

Geschied voor de hedendaagse jeugd?

Een andere vraag, die gesteld kan worden, is of de doelstelling, waarvan als vanzelfsprekend wordt uitgegaan, wel zo vanzelfsprekend is. Is het nodig, dat de catechisanten niet alleen de inhoud van de Heidelberger Catechismus kunnen weergeven, maar dat zij deze ook uit het hoofd kunnen opzeggen? Is het verantwoord in deze tijd zoveel energie en tijd te steken in het leren begrijpen en uit het hoofd opzeggen van vragen en antwoorden, die voor een deel ingaan op problemen uit de 16e eeuw? Is het niet beter die tijd te besteden aan hedendaagse problemen, dwaalleren en verleidingen? Heeft onze jeugd niet meer behoefte aan bijbelse voorlichting over:

- de post-christelijke tijdgeest: individualisme, materialisme, hier-en-nu-mentaliteit, traditieloosheid, enz.
- ethische problemen: abortus, euthanasie, burgerlijke ongehoorzaamheid, alcohol-, drugs- en gokverslaving, seksualiteit, samenwonen, huwelijk, voortplanting en gezinsplanning
- mondiale problemen: wereldvoedselprobleem, milieuproblematiek, mensenrechten, welvaart en welzijn.
- sociale problemen: diskriminatie, antifacisme, vluchtelingen, werkloosheid, schoolkeuze, beroepskeuze, kriminaliteit, hulpverlening, maatschappelijke verantwoordelijkheid.
- beschouwelijke problemen: levens- en wereldbeschouwing, waarden en normen, multireligiositeit, new-age en okkultisme.
- jeugdkulturen: popmuziek, housepartys, disko, enz.

Aan de ene kant is het belangrijk, dat de kinderen de fundamentele principes van de gereformeerde belijdenissen kennen en begrijpen, maar aan de andere kant is even noodzakelijk om in te gaan op de moderne levensvragen en hen te leren de oude bijbelse waarheden toe te passen in de hedendaagse situaties.

P.J. van Kampen, Ede

Interview met prof.dr. A.Th. van Deursen

Op 9 december 1994 hield prof.dr. A.Th. van Deursen de zgn. Huizinga lezing in de Pieterskerk in Leiden. Het was de 23e lezing in de serie; de bijeenkomsten worden belegd door een stichting die drie participanten heeft: de Faculteit der Letteren van de Leidse Universiteit, de redactie van het NRC-Handelsblad en de Maatschappij van de Nederlandse Letterkunde. De tekst, die op 10 december in het NRC-Handelsblad te vinden was, is ook als boekje verschenen bij uitgeverij Bert Bakker.

In die lezing ging het over de toekomst van een cultuur die bezig is vaste normen en waarden overboord te zetten. Isaac da Costa en de beroemde historicus Johan Huizinga, naar wie de serie lezingen genoemd is, werden uitvoerig geciteerd op hun standpunten die afwijken van wat tegenwoordig in de dominante cultuur gangbaar is. Ze waren beiden van mening dat een volk dat de verankering van vaste normen en waarden kwijt is bezig is te gronde te gaan. Naar aanleiding van deze lezing kwam in de NRC enige discussie op gang. Op donderdag 5 januari had ik een gesprek met Prof. Van Deursen in zijn kamer in het VU-gebouw.

Prof. Van Deursen, graag zou ik het met u hebben over de door u gehouden 'Huizinga-lezing', maar daarnaast zou ik ook wel graag iets over uw werk als historicus horen. Laten we 't eerst maar gaan hebben over de Huizinga-lezing. Is dat specifiek een lezing die door historici wordt verzorgd?

Nee, het gaat om een spreker die geacht wordt iets te kunnen vertellen dat de aanwezigen in de kerk interessant vinden. Er zijn historici bij geweest, b.v. prof. Kossmann heeft het eens gedaan en de Amerikaan Darton, maar vaker zijn het mensen uit een andere levenssfeer. Bijvoorbeeld Mulisch heeft het ook gedaan; het is overigens regel dat om het andere jaar een buitenlander de lezing verzorgt.

Hebt u het als een bijzondere eer beschouwd dat u voor deze lezing gevraagd bent?

Als je kijkt naar het lijstje sprekers, dank blijkt wel dat men mensen met kwaliteit heeft uitgezocht. Anderzijds word ik op veel plaatsen uitgenodigd. De eerste twee uitnodigingen die ik vorig jaar binnen kreeg was de uitnodiging voor deze Huizinga-lezing en een van de Bond tegen het vloeken, voor hun jaarvergadering. Ik denk dat bij beide gelegenheden het gehoor en de belangstelling zeer verschillend waren, maar ik vind dat het een even nodig kan zijn als het ander. Ik heb ze allebei aangenomen. Het is steeds zo dat men hoopt dat je 'ja' zal zeggen.

Dan geeft het niet zo voor welke gezelschap je dat doet.

In het geval van de Huizinga-lezing was het toch een situatie waarin u als Christen een uitwedstrijd speelde?

Ik heb de Huizinga-lezing altijd gezien als gericht tot het algemeen beschaafd publiek in Nederland. Hetzelfde publiek als waar Huizinga zelf zich tegen richtte. Verder ligt er niets vast, noch de lengte noch de moeilijkheidsgraad. Het is wel eens voorgekomen dat iemand, Gerrit Komrij, langer dan twee uur geprobeerd de aanwezigen te boeien. Dat lijkt me de maat van het menselijk geduld verre te overschrijden! Drie kwartier lijkt me een mooie lengte. Ook de keuze van het onderwerp wordt aan de inleider overgelaten. Wel stelt men het op prijs, als het onderwerp iets te maken zou hebben met Huizinga; diens naam wordt meestal minstens even genoemd. Omdat ik daar echter als historicus stond, vond ik het voor de hand liggen dat ik mijn uitgangspunt in het werk van Huizinga zou zoeken.

Hebt u zich vooral op zijn 'levensbeschouwelijk werk' willen oriënteren? Of maak ik een onjuiste tegenstelling, als ik het 'levensbeschouwelijk' en 'historisch' werk van elkaar scheid?

Iemand's levensbeschouwing zal in zijn historisch werk altijd wel blijken. Huizinga's laatste twee boeken zijn werken waarin hij zich bezighoudt met de cultuurkritiek. Die richten zich niet zozeer op het verleden als wel op de verwachting van de toekomst voor onze cultuur.

Huizinga ziet enerzijds dat, als je de cultuur wilt verheffen, of die wilt behoeden voor de ondergang, daarvoor de terugkeer naar vaste normen nodig is. Hij geeft dan als verwachting – en doet dat als historicus die het menselijk gedrag lange tijd heeft waargenomen – dat de kans op een dergelijke terugkeer buitengewoon klein is! Dat moet dan leiden tot de verwachting: dat het met onze cultuur gedaan is! (Daarin lijkt hij op de Amerikaanse historicus Toynbee die ook een analyse probeerde te geven van de mogelijke val van beschavingen. Als we zijn boeken lezen, moeten we tot de konklusie komen dat ondergang dreigt. Dat is echter een konklusie die hij toch weigert te trekken. Daar willen we gewoon niet aan.)

U begon uw lezing met da Costa en zijn boek 'Bezwaren tegen de Geest der Eeuw'. Op hem hebt u overigens niet malse kritiek. Ik citeer: „Hij levert geen sterk betoog. Zijn boekje is arm aan uitgewerkte argumenten”. De breedte

van zijn visie lijkt u echter wel te appreciëren. Klopt dat?

Da Costa is natuurlijk een jongeman geweest die pas bekeerd is tot het Christendom en zich dat net heeft moeten eigen maken, die een nogal ontvankelijke natuur heeft en die en wat hogere toon aanslaat dan zijn meer bezadigde geloofsgenoten. Daarom overschreeuwt hij zich in dat boekje een beetje. Ik denk dat ik niet de enige zal zijn die zegt: Dit is bepaald niet het sterkste werk dat da Costa ooit geproduceerd heeft; later heeft hij er ook in menig opzicht afstand van genomen. In 1823 zegt hij nog dat slavernij een van God gegeven instelling is, terwijl hij later een voorname rol gespeeld heeft in de vereniging tot afschaffing van die slavernij.

Hij heeft er ook geen moeite mee gehad om stanpunten uit dat boekje later te verloochenen. Dat mag je gerust wel van hem zeggen.

Het blijft natuurlijk waar dat hij toen wel gezien heeft wat het fundamentele punt is in de cultuur van zijn tijd is. Ik heb *Bezwaren tegen de Geest der Eeuw* gekozen, omdat het een boek is met dezelfde vraagstelling als Huizinga in zijn latere boeken oppakt. Als het erom gaat boeken te vinden die meer de diepte ingaan, kom je bij latere auteurs terecht; ik had Groens *Ongeloof en Revolutie* er wel naast kunnen zetten, maar dat leek mij wat geforceerd aandoen, als je dat met Huizinga's *In de Schaduwen van Morgen* wilt vergelijken. Dat kon ik met da Costa's *Bezwaren* beter doen.

Hoe zou u een man als Huizinga typeren. Als een 'ouderwetse' liberaal?

Hij heeft natuurlijk de opvoeding ontvangen van een laat-negentiende eeuwse Nederlandse intellectueel. Als je zijn werk leest, zie je echter toeneemende aandacht voor de christelijke waarden. Dat merken we ook op in de studie die Krul over hem geschreven heeft. Die spreekt van een wending in Huizinga's leven; hij stelt dat hij zich allengs meer naar 't Christendom toeneigt. In zijn latere jaren gaat hij zich meer vertrouwd maken met de basis waarop die christelijke cultuur steunt. Ik herinner me dat we in 1974 een congres over Huizinga hebben gehad. Daar was ook de familie Huizinga aanwezig. Bij een van de discussies zei zijn dochter dat haar vader de Bijbel heel slecht kende. Lees je echter een boek als *Geschonden Wereld*, dan blijkt dat hij althans bij het schrijven van dat boek, een Bijbel onder handbereik gehad moet hebben, in Roomskatholieke vertaling. Hij zat in zijn ballingsoord in de Steeg en had

zijn eigen collectie boeken niet ter beschikking; wie weet hangt het gebruik van die r.k. vertaling daarmee samen.

Vindt u nu dat uw eigen visie zich bij die 'bezwaren tegen de geest der eeuw' aansluit? Een aantal artikelen die geschreven zijn voor publikatie in de Volkskrant en de NRC (ze staan in uw boek De Eeuw in ons Hart) geven me de indruk dat die titel ook een motief voor uw eigen werk zou kunnen heten. Bent u het daarmee eens?

Ik denk dat we het daarin gemakkelijk met elkaar eens kunnen zijn. Dat is de visie die da Costa, maar vooral Groen ontvouwt in *Ongeloof en Revolutie*. Met de komst van de Franse Revolutie is een nieuw tijdvak in onze geschiedenis aangebroken. De mens gaat het niet langer zoeken bij geopenbaarde waarheden, maar hij probeert de waarheid in zichzelf te vinden. Dan komt de mens op een weg terecht die wel dood moet lopen! Dat is een algemeen inzicht in de Christelijke of de Gereformeerde wereld in Nederland en ook daarbuiten.

Tegelijk citeert u Huizinga's visie in de jaren '30 (als hij in de Schaduwen van Morgen schrijft) dat er een diepere crisis plaatsvindt dan b.v. in de Renaissance en in 1789. En dat hij die verbindt aan de crisis in absolute waarden in de moderne samenleving?

Wat de Renaissance betreft, kan hij gelijk hebben. Mensen als Erasmus stonden helemaal niet met de rug naar de Christelijk geloof! Integendeel, ze wilden 'bijbels humanist' zijn. Erasmus schatte de christelijke waarden even hoog als Luther en Calvijn dat deden. Wat de Verlichting betreft, zou je kunnen menen dat Huizinga daar misschien wat te gekleurd was in zijn oordeel. In elk geval lijkt hij het niet-christelijke element in de Verlichting te onderschatten. Dat is toch wel duidelijk aanwezig. Dat zal hem niet onbekend geweest zijn; vermoedelijk heeft hij desondanks gezegd: de morele normen van deze mensen die het Christendom achter zich gelaten hadden, verschillen niet wezenlijk van de christelijke. Dat is heel lang in de 19e eeuw misschien ook wel zo geweest; de liberalen lieten zich weinig meer in de kerk zien en lazen de Bijbel niet meer, maar toch dachten ze over morele zaken vaak precies zo als de Christenen. Dat is een situatie die Huizinga in de twintigste eeuw duidelijk ziet veranderen.

Vindt u, als u weer een jaar of vijftig later de situatie in ogenschouw neemt, dan dat Huizinga gelijk gekregen heeft? Is de situatie in veel intenser mate dan toen problematisch?

Ja dat vind ik wel. En ook is dat in een veel gevaarlijker vorm, want nu bereikt 't ons niet door middel van heet-hoofdige nationaal-socialistische propagandisten, maar is het de beschaafde Nederlander die ons zegt dat abortus een recht is van vrije vrouwen.

Eeuwenlang is abortus een crimineel delict geacht. Abortus vind ik het meest sprekende voorbeeld, maar er zijn natuurlijk vele andere voorbeelden waaruit heel duidelijk blijkt in wat voor situatie onze cultuur zich bevindt, dat ze die sprong gemaakt heeft. Ik kom wat gemakkelijk op het thema abortus vanwege de moorden die gepleegd zijn in abortusklinieken in de VS. Die zijn op zich een reactie die als het ware uitgelokt is door het feit dat men zegt: een misdaad gaan we voortaan beschouwen als goede daad; de gene die daartegen is wordt bestraft met boete, want het is niet geoorloofd daartegen te demonstreren. In de VS stuiten de mildere vormen van protest namelijk steeds meer op weerstand.

Graag naar een ander onderwerp 'tolerantie'. U hebt een lezing gehouden die naar de mening van sommigen wellicht het midden houdt tussen een cultuurhistorische beschouwing en 'n apologie voor, zo niet het Christelijk geloof, dan toch wel het hebben van absolute waarden. Daar zijn, dacht ik, ook wel mensen op in gegaan, b.v. in de vorm van 'ingezonden stukken' in de NRC. Wat vindt u daarvan?

Je kunt m.i. heel wel een pleidooi houden voor absolute normen zonder dat je daarmee de deur openzet voor intolerantie.

Ik denk aan wat u elders schreef i.v.m. de kwestie van de heer en mevrouw Goeree. Daar zegt u: „Tolerant zijn betekent niet dat ik elke mening even mooi vind, elke godsdienst even prachtig, elke partij even goed. Tolerant ben ik, als ik iemands mening bestrijd, zijn godsdienst afwijs, zijn partijkeuze verwerp, maar toch niet ophoud hem te respecteren. Het gaat er niet om dat we iedere overtuiging aanvaarden. Het gaat er om dat we de drager van iedere overtuiging aanvaarden, ook als we zijn opvattingen openlijk bestrijden.” Dat vind ik persoonlijk de mooiste definitie die ik ooit gelezen heb in dezen. U zegt: dat kun je volhouden, als je aanhanger bent van vaste normen en waarden in de samenleving?...

Ja, dat denk ik. Daar ben je zelfs toe verplicht! Als je normen en waarden wilt uitdragen, zeg je anderen dat ze het mis hebben, maar dat betekent natuurlijk niet dat je de politie daarbij inschakelt.

Ik zou op een aantal uitspraken van rechters, eind jaren '80 begin jaren '90, in de zaak Goeree, in de zaak tegen de Chr. Geref. ds. Van Amstel etc. het woord 'tolerantie' niet van toepassing achten. In dat laatste geval ging het om een predikant die in de kerkdienst gebeden had voor de bekering van een zondaar die met naam en toenaam genoemd werd. Die klaagde hem vervolgens aan wegens smaad. Uit het vonnis van een Arnhemse rechter in die zaak – hij stelde de eiser in het gelijk – blijkt dat bepaalde uitspraken die eeuwenlang in ons land normaal gevonden zijn, zoals vermaning

van zondaars en gebed om bekering, volgens bepaalde groepen in de samenleving niet meer kunnen. De vrijheid die Christenen altijd gehad hebben om voor hun mening op te komen wordt nu dus beperkt door verwijzing naar het recht van anderen. In die vorm hebben we die situatie nog nooit eerder meegemaakt. Hetzelfde gevoel komt ook naar voren in een ingezonden brief in de NRC, waar iemand vindt dat deze lezing in deze vorm niet in de krant terecht had mogen komen!

Zelf meen ik dat hierdoor de noodzaak van dit soort beschouwingen onderstreept wordt. De afwijzing van opvattingen als ik naar voren breng zullen we maar moeten accepteren. Het blijft natuurlijk het stigma dat op mensen van uw en mijn overtuiging drukt. Als je opvattingen verdedigt die als achterhaald beschouwd worden... Het gaat me hier niet primair om trouw aan wat 'de vaders' is overgeleverd. Deze 'vaders' hebben echter een woord ontvangen dat groter is dan zichzelf. Het gaat om geloofsoverdracht waar ook wij weer onze verantwoordelijkheid voor het volgende geslacht hebben. Ik zie het zo dat we met elkaar in één gemeenschap staan. Ik spreek graag over 'de Kerk van alle tijden en plaatsen' (met de nadruk op dat eerste). Binnen die Kerk maakt iemand als Da Costa ook deel uit van die ene gemeenschap. Hij is een levend lidmaat van de Christelijke Kerk en ook naar hem kan je nog luisteren en je met hem verbonden voelen. Dat is onder andere de bedoeling van geschiedenis.

Een van de uitspraken uit uw boek De Eeuw in hun Hart is ook dat de bedoeling van een historicus moet zijn mensen uit vorige geslachten naar hun diepste intentie recht te doen.

Ja, we moeten proberen mensen te leren kennen zoals ze waren of bedoelden te zijn. Dan kun je veel fouten en gebreken bij hen signaleren, maar het gaat in de eerste plaats erom dat we hun recht doen. Het moet zo zijn dat de mensen zelf zich in de beschrijving zouden hebben herkend. De vragen die mensen als Huizinga en Da Costa aan de orde stellen zijn voor ons nog even relevant, zij het soms in een andere vorm.

Bent u pessimistisch over de koers van onze samenleving?

Ik denk dat pessimisme een term is die niet past in een christelijke levenshouding. We bidden elke dag: 'Uw Koninkrijk kome'; daar loopt de geschiedenis op uit! Als je dat gelooft, kun je onmogelijk pessimist zijn! Dan kan je wel zeggen: De tekenen van de tijden laten zien dat het met deze wereld naar een einde loopt, maar dat is geen grond voor pessimisme.

A.Th. van Deursen, De Zaak Goeree: over Geschiedenis valt te twisten; in: *De Eeuw in ons Hart*; uitg. Van Wijnen. Franeker; 1991; p. 93.

D. Holwerda, Zuidhorn

Johannes over Johannes (2)

(De Evangelist over den Doper)

Leerling

Er is nog iets bijzonders aan het verslag van den evangelist Johannes over het werk van Johannes den Doper. Hij als enige maakt ons direct getuige van diens omgang met zijn leerlingen. Dat JdD leerlingen had, horen we ook van de synoptici; zie b.v. Mt. 9,14. Zelfs wordt vermeld, dat hij hen leerde bidden, Lc. 11,1 (vgl. ook 5,33). Maar alleen Johannes laat ons uit diens eigen mond horen, wat hij zijn leerlingen had verteld over Jezus, Jh. 3,29-36. En bovenal: hij alleen schildert ons, hoe Johannes twee van zijn leerlingen tot Jezus leidde, 1,35 vlgg.

Johannes was waarschijnlijk ook wel de aangewezen evangelist om dit te doen. Er is aanleiding te denken, dat van het tweetal waarvan Andreas met name genoemd wordt (v. 41) hijzelf de ongenoemde tweede is geweest. De opgave van het tijdstip van hun kennismaking met Jezus (v. 40) doet vermoeden, dat hij hier uit eigen herinnering put.

Opvolger

Maar zijn verhouding tot JdD lijkt zich niet tot dat leerling zijn te hebben beperkt. Wij stonden al even stil bij het slot van hfdst. 10. Nu, zoals daar van het getuigenis van Johannes den Doper aangaande Jezus nadrukkelijk de betrouwbaarheid wordt vastgesteld, zo wordt aan het einde van het Johannes-evangelie de betrouwbaarheid van het getuigenis van den evangelist Johannes opzettelijk onderstreept.

Dat gebeurt zelfs tot tweemaal toe. De eerste keer in 19,35 bij de vaststelling van het feit, dat Jezus in zijn dood voldeed aan de eis die in Mozes' wet aan het paaslam was gesteld („geen been ervan zal gebroken worden”, Ex. 12,46). Dat heet het: „En die het gezien heeft, heeft ervan getuigd – en zijn getuigenis is betrouwbaar en hij weet, dat hij de waarheid spreekt – opdat ook gij gelooft”¹.

Men lette hier vooral ook op de overeenkomst in *doelstelling* tussen het getuigenis van den evangelist („opdat ook gij gelooft”) en dat van den Doper („opdat allen door zijn toedoen geloven zouden”, 1,7).

De tweede maal gebeurt het in het klaarblijkelijk aangehechte laatste hoofdstuk. Daar wordt nl. aan het eind gezegd: „Dit (t.w. de pas vermelde leerlingen dien Jezus liefhad) is de discipel die van deze dingen getuigt en die deze beschreven heeft; en wij weten dat zijn getuigenis betrouwbaar is” (21,24). (Vgl. ook 3 Jh. 12.) Ik kan mij, als ik deze plaatsen naast het slot van hfdst. 10 leg, niet aan de

indruk onttrekken, dat de apostel Johannes overeenkomst heeft gezien tussen zijn eigen taak en die van JdD t.a.v. Jezus, nl. *getuigen*. Zoals deze door zijn getuigenis Christus' komst in het vlees had voorbereid, zo wist hij m.i. door zijn getuigenis Christus' wederkomst te moeten voorbereiden. In elk geval begint hij zijn verslag van de hem gegeven openbaring met zich aan te dienen als degene „die *getuigenis had afgelegd* van het woord van God en van het getuigenis van Jezus Christus; van alles wat hij (van Dezen) gezien had”², Op. 1,2.

Het vermoeden rijst dan ook, dat de beperking die de evangelist Johannes zich oplegt in de keuze uit wat er over JdD te melden valt, samenhangt met de functie waartoe hij zelf zich geroepen weet, nl. *getuige van Jezus zijn*; en functie waarin hij *diens opvolger* is.

Getuigenis en profetie

„Het getuigenis van Jezus”: dat is een term die we in het boek Openbaring herhaaldelijk tegenkomen, nl. 1,2,9; 12,17; 19,10; 20,4. Het is om dát getuigenis dat Johannes naar Patmos is verbannen (1,9).

Nu is er onder de genoemde teksten één (19,10) waar dat getuigenis van Jezus nader bepaald wordt: „want het getuigenis van Jezus is de geest der profetie” Visser³ noemt dit „min of meer raadselachtige woorden” en spreekt van een „op het oog wat los erheen geworpen zin”.

Ik geef even de context. Johannes heeft zojuist een grote schare juichend horen verklaren: „de bruiloft van het Lam is gekomen” (v. 7). Dan zegt de hem rondleidende engel, die tevens uitleg geeft: „Schrijf: 'zalig zij die genodigd zijn tot het bruiloftsmaal van het Lam'. En hij voegt eraan toe: „Dit zijn de waarachtige woorden van God” (v. 9). Johannes maakt dan een knieval voor den engel en wil hem aanbidden. Maar deze weert dat af met de woorden: „Doe dit niet! Ik ben een mededienstknecht van u en uw broederen, die het getuigenis van Jezus hebben; aanbid God!” En dan volgen die raadselachtige woorden „Want het getuigenis van Jezus is de geest der profetie”.

De vraag is: *ter verklaring wáarvan* dient deze met het verklarende 'want' beginnende zin?

Dan is het dienstig even twee verzen terug te gaan, waar een uitspraak eveneens met een 'want'-zin besloten wordt. Daar heet het, dat het aan de vrouw van het Lam „gegeven is zich met blinkend en smetteloos fijn linnen te kleden”. En dan volgt: „Want dit

fijne linnen zijn de rechtvaardige dagen der heiligen” (v. 8).

Het lijkt mij duidelijk, dat in dit 'want'-zinnetje verklaard wordt, waarom hier van 'fijn linnen' gesproken werd: dat nl. met dit 'fijn linnen' bedoeld zijn: de 'dikaioomata' van de heiligen. Nu wordt in de bijbel iemands *wijze van optreden* vaak voorgesteld als *het kleet dat hij draagt*. Zo b.v. in Ps. 73, 6, waar van de goddelozen gezegd wordt: „het geweld omhult hen als een kleet”. Dat wil zeggen: deze mensen worden gekenmerkt door *gewelddadig optreden*⁴. Zo ook hier: het *gedrag* van de bruid beantwoordt aan de *eisen* – dat betekent het hier gebruikte woord 'dikaioomata' eigenlijk; vgl. o.a. Lc. 1,6; Rm. 1,32; 2,26 – die God stelt aan zijn heiligen, aan het voor Hem afgezonderde volk. *Die door de heiligen in geloof volbrachte eisen* zijn als het ware de *tooi* van Christus' bruid.

Nu, m.i. heeft het 'want'-zinnetje uit v. 10 een soortgelijke functie, t.w. een *pas gebezigde term verklaren*⁵. De engel had nl. Johannes zojuist betiteld als 'mede-knecht', 'collega-knecht', *wat inhoudt, dat hij Johannes als 'knecht' van God ziet*. En nu verklaart hij meteen even, waarom hij Johannes zó kwalificeert.

Men moet nu, om zijn verklaring te begrijpen, weten – en dat is de sleutel tot het verstaan van dit raadselachtige zinnetje – dat 'knecht (van God)' in het OT een gangbare aanduiding is van '(Gods) profeet'. Herhaaldelijk lezen we in de profetieën van het OT: „zijn knechten, de profeten” (of, waar de Heere zelf aan het woord is: „mijn knechten, de profeten”). Met name is dit het geval in Jeremia (o.a. 7,25; 25,4), maar ook elders: Ez. 38,17; Dan. 9,10; Am. 3,7; Zach. 1,6. Die formule klinkt ook na in het boek Openbaring: 10,7; 11,18. De tolkengel wilt dus *verklaren, waaróm hij in Johannes een profeet ziet*. En hij doet dat met de woorden: „Want het getuigenis van Jezus is de geest der profetie”. Dat wil zeggen: het nieuwtestamentisch getuigenis van Jezus ademt dezelfde geest als de oudtestamentische profetie. Dezelfde Geest die zich oudtijds in de profeten deed horen, spreekt nu door de getuigen van Jezus. En dat feit geeft Johannes als getuige van Jezus, het recht op de aanspraak 'knecht' (= profeet)⁶.

Het bewijs dat deze tekst zo moet worden verstaan, vindt men drie hoofdstukken verderop. In 22,8 krijgen we nl. een herhaling te zien van wat hier gebeurt: Johannes maakt een knieval voor den tolk-engel en wil hem aanbidden. Opnieuw weert deze af, en wel met bijna dezelfde woorden als hier.

Alleen is daar de omschrijving 'die het getuigenis van Jezus hebben' vervangen door 'de profeten'.

Johannes de Doper: scharnier tussen Oud en Nieuw Testament

Door de aanspraak 'mede-knecht', die Gods engel in Op. 19,10 tegenover hem in de mond nam, en door de daaraan toegevoegde verklaring *mocht Johannes zich dus als getuige van Jezus geplaatst weten in de rij der profeten van oudsher*.

Deze onthulling nu brengt opnieuw Johannes den Doper in onze gezichtskring. Hij immers is *de verbindings-schakel* tussen de oudtestamentische profeten en de nieuwtestamentische getuigen van Jezus. Zijn vader dient hem aan als „een profeet des Allerhoogsten” (Lc. 1,76) en Jezus bevestigt dat, maar voegt eraan toe, dat hij méér is dan dat (Mt. 11,9). En de evangelist Johannes betitelt hem van het begin af (1,7) als „getuige”.

Nu, is het *via déze schakel* dat ook deze evangelist zelf in de lijn der oudtestamentische profeten is komen te staan.

Doper en ziener: Elia en Daniël?

„Een profeet” zei Zacharia van zijn zoon. Jezus kwalificeert hem als een *bepaalde* oudtestamentischen profeet: Elia (Mt. 11,14); zulks in aansluiting bij de profetie uit Mal. 4,5. Het Israël van Jezus' dagen is blijkbaar vertrouwd geweest met de gedachte dat onder hen een profeet kon opstaan die de kenmerken van een van de oude profeten vertoonde. Dat blijkt uit Mt. 16,14, waar de leerlingen op een desbetreffende vraag van Jezus antwoorden, dat sommigen uit het volk Hem houden voor Elia, anderen voor Jeremia of voor een van de andere profeten. Beloften als die uit Mal. 4,5 geven aan die gedachte ook wel voet. (Vergelijkbaar is een belofte als die uit Ez. 37,24: „En mijn knecht David zal koning over hen wezen”.)

Paulus was zich bewust de trekken te vertonen van den 'knecht' uit Jes. 49,1-7. Dat blijkt uit Hd. 13,47. Als hij daar v. 6 uit genoemde profetie aanhaalt („Ik heb u gesteld tot een licht der heidenen, opdat gij tot heil zoudt zijn tot aan het uiterste der aarde”), dan stelt hij: „zo heeft ons de Heer geboden”.

Men vraagt zich af: heeft ook de apostel Johannes zich met een *bepaalde* oudtestamentischen profeet verwant geweten? Ik zou geneigd zijn te denken van wel, nl. met Daniël.

Dan denk ik niet alleen – en zelfs niet in de eerste plaats – aan de beschrijving van Christus' verschijning in Op. 1,9-19, die onmiskenbaar sterke verwantschap vertoont met Dan. 7,9 en 10,6. Want men moet toegeven, dat er daarnaast ook heel duidelijke zinspelingen zijn op andere profeten, b.v. in Op. 10,8-10 op Ez. 2,8 – 3,3. Nee, dan denk ik met name aan wat in de hoofdstukken 13-19 wordt beschreven: de overheersing van de gemeente van Jezus Christus door het beest uit de

zee (reeds aangekondigd in 11,7). Niet alleen de herkomst van dit monster (de zee), ook zijn uiterlijk (tien koppen) en heel zijn optreden (lastering tegen God; diens heiligen bestrijden) moet teruggaan op Dan. 7. Johannes van Gischala is in dit visioen de herleefde Antiochus IV Epiphanes⁸. De lengte van de periode van diens tyrannie („een tijd en tijden en een halve-tijd”, Dan. 7,25 en 12,7) klinkt in het boek Openbaring herhaaldelijk na: 12,14 en ook 11,2 en 13,5 („tweeënveertig maanden”) en 11,3 („twaalfhonderd zestig dagen”). Een verdere opvallende overeenstemming is, dat zowel in Daniël (8,26; 10,1) als in Openbaring (19,9; 21,5; 22,6) de *waarheid* van wat geopenbaard wordt, bij herhaling nadrukkelijk wordt vastgesteld. (Vergelijk wat we hierboven onder het kopje 'Opvolger' schreven over waarheidsbetuigingen in Johannes' evangelie.) Op grond van deze talrijke punten van overeenstemming ben ik geneigd te denken, dat *de ziener van Patmos zich den nieuwtestamentischen Daniël heeft geweten*.

De leerling dien Jezus liefhad

En zo rijst bij mij het vermoeden – dat ik overigens niet hard kan maken; Johannes' cryptische aanduidingen zijn voor ons nu eenmaal niet meer restloos te ontraadselen – dat hij dáárom in zijn later geschreven evangelie zichzelf aanduidt als „den leerling dien Jezus liefhad” (13,23; 19,26; 21,7.20). Deze aanduiding zou nl. gekozen kunnen zijn naar analogie van de kwalificatie 'zeer bemind' (men vertaalt ook wel 'hoog bevoorrecht'), die de hem verschijnende engel tegenover Daniël bezigt (9,23; 10, 11, 19). Zeer bemind (hoog bevoorrecht) nl. omdat Daniël, en zo ook Johannes, een blik gegund werd in de toekomst van zijn volk; in het lijden dat het zou hebben te ondergaan en in zijn uiteindelijke bevrijding uit de macht van den onderdrukker.

Noten

1 Men moet – wat helaas in de vertalingen niet altijd uitkomt – de woorden „en zijn getuigenis is betrouwbaar, en hij weet, dat hij de waarheid spreekt” als parenthese nemen. De doelstelling („opdat ook gij gelooft”) sluit aan bij de zin „en die het gezien heeft, heeft ervan getuigd.”

2 Zie ook Jh. 19,35 en 1 Jh. 1,1.2; en vergelijk Jh. 1,34.

3 Dr. A.J. Visser, *De Openbaring van Johannes* (in de serie *De Prediking van het Nieuwe Testament*), 3de druk, Nijkerk, 1975, blz. 220.

4 Zie verder mijn artikelen *Het beeld van de kleding bij Paulus*, Opbouw, jrg. 10, blzz. 349, 357, 363.

5 Een parallel geval vindt men o.a. in Gal. 3,13.14: „Christus heeft ons vrijgekocht van de vloek der wet door voor ons *een vloek* te worden – want er staat geschreven: 'Vervloekt is een ieder die aan een paal wordt gehangen' – opdat in Jezus Christus de zegen van Abraham de heidenen zou bereiken...”

6 Het werk van de twee *getuigen* uit Op. 11,3 wordt in datzelfde vers *profetieren* genoemd, maar in v. 7 *weer getuigenis*.

7 Zie ook Gal. 1,15, waar de woorden „die mij van de schoot mijner moeder aan afgezonderd ... heeft” herinneren aan Jes. 49,1.

8 Dat Dan. 7 spreekt over de onderdrukking van Gods volk door Antiochus IV Epiphanes, mag bekend worden verondersteld. Dat met 'het beest uit de zee' in Op. 13-19 Johannes van Gischala is bedoeld, heb ik duidelijk gemaakt in mijn artikel *Het beest uit Op. 17*, Opbouw, jrg. 37, blzz. 221 en 238.

H. Algra, Den Helder

VCPB-Congres

Twee carrières op één kussen: een aanvulling

In 'Opbouw' (1995/2) was een aankondiging van een congres van de Vereniging voor Christen Pedagogogen en Beroepsopvoeders (VCPB) opgenomen. Het congres gaat o.a. over de taakverdeling tussen ouders bij de opvoeding van hun kinderen. Sprekers en kosten waren op dat moment nog niet bekend. Daarom volgt hier nog een aanvulling.

De eerste spreker op het congres is drs. Jan Kaldewey uit Houten. Hij zal ingaan op de consequenties van veranderingen in beelden van mannelijkheid en vrouwelijkheid voor de opvoeding. De tweede spreker is Prof. dr. W. ter Horst, emeritus hoogleraar pedagogiek in Leiden en o.a. auteur van het boek 'Christelijke Geloofsopvoeding'. Hij spreekt over de pedagogische voorwaarden voor een goede ontwikkeling van kinderen.

's Middags zijn er opnieuw twee sprekers. De eerste spreker, drs. M. de Wolf uit Leiden, zal ingaan op de vraag hoe er – met het oog op de kinderen – een goede afweging kan worden gemaakt met betrekking tot de verdeling van taken en verantwoordelijkheden tussen ouders.

De tweede spreker komt uit de politiek: drs. L. van Dijken, 2e kamerlid en fractievoorzitter van de RPF. Hij spreekt over het overheidsbeleid ten aanzien van kinderopvang, ouderschapsverlof enz.

Leden van de VCPB hebben inmiddels een uitnodiging voor het congres in de bus gekregen. Ook niet-leden van de VCPB zijn welkom, daarom deze aankondiging in 'Opbouw'. De kosten bedragen voor niet-leden f 40,-; voor studenten f 30,-.

Een goedverzorgde lunch is bij de prijs inbegrepen. Het congres vindt op zaterdag 18 maart 1995 plaats (van 10 uur tot 17.00 uur). De congresgangers komen bijeen in het gebouw van de Baptisten-gemeente in Utrecht – Zuilen aan de Daelwijcklaan. Opgave bij de VCPB, p/a Stichting ICS, N.Z. Voorburglaan 96-1, 1012 SG AMSTERDAM, (020) – 6257141.

Persschouw

In gesprek met Anouk

„ik voelde me in de steek gelaten”

Openhartig is ze. Confronterend. Soms doen haar woorden pijn. Niet omdat ze kwetst, maar omdat het waar is wat ze zegt. Pijnlijk waar. Ik bewonder haar dat ze – na alles wat ze heeft meegeemaakt – daarover met me praten wil. *Kun je iets vertellen over jezelf?*

Ik ben 31 jaar. Alleenstaand. Als ziekenverzorgster werk ik met demente ouderen. Fijn werk vind ik dat. Kwetsbare mensen zijn vaak mooie mensen. *Is het niet ook moeilijk werk?*

Je wordt natuurlijk geconfronteerd met heel veel narigheid. Dat is niet altijd gemakkelijk. Soms lijkt het leven in een verpleeghuis zo zinloos. Je hebt echt mensen nodig met wie je daarover praten kunt. Anders loop je vast. *Dat is jou ook overkomen...?*

Ja. Op een bepaald moment ging ik steeds meer tegen de gewone dingen opzien. Ik was bang om fouten te maken. 's Avonds en in het weekend kwam ik niet meer los van mijn werk. Maandenlang heb ik geprobeerd om me toch te handhaven. Totdat het echt niet meer ging. Gelukkig had mijn afdelingshoofd dat op tijd in de gaten. *Wat heb je toen gedaan?*

Aankankelijk heeft de huisarts me opgevangen. Toen het van kwaad tot erger ging heeft hij me verwezen naar het RIAGG. Ik at haast niet meer. Ik durfde de straat niet meer op. Bij het RIAGG bleek trouwens, dat er veel meer aan de hand was dan problemen met mijn werk. Ze hebben me daar goed geholpen.

Waren er behalve je huisarts en het RIAGG nog andere mensen, die toen iets voor je betekend hebben?

Mijn ouders hebben erg hun best gedaan. Verder bleef bijna iedereen op veilige afstand. Dat is me eigenlijk bar tegengevallen. Vooral van de kerk waartoe ik behoor. Jarenlang ben ik actief geweest in het jeugdwerk. Toen ik ziek werd heeft niemand naar me omgekeken. Nee, echt niemand.

Is het niet moeilijk om in zulke omstandigheden meeleven te tonen? Ja, maar je kunt het toch minstens proberen. Al hadden ze maar gezegd, dat ze zich machteloos voelden. Nu voelde ik me in de steek gelaten. Onbegrepen. Pas na anderhalf jaar, toen het wat beter ging, kwam iemand me vragen of ik weer eens naar de kerk wilde komen. Blijkbaar waren ze meer in me geïnteresseerd als kerkganger dan als mens.

Voelde je je ook in de steek gelaten door God?

Eigenlijk wel. Ik kon gewoon niet begrijpen waarom dit me moest overkomen. Waarom greep God niet in? Waarom luisterde Hij niet naar mijn gebed? Sinds ik ziek geweest ben vind ik het moeilijk om te geloven. Ik durf het niet meer. Ik mis het vertrouwen, denk ik.

Verwacht je, dat dat ooit nog anders worden zal?

Ik heb niet gebroken met God. Achteraf geloof ik zelfs, dat Hij me door die moeilijke tijd heeft heengeholpen. Maar zoals ik vroeger in God geloofde, zo kan ik het niet meer. Ik wil dat ook niet meer.

Vergis ik me als ik in je woorden toch een verlangen naar God beluister?

Ik weet het niet. God heeft niet geantwoord op mijn zoeken en mijn vragen. Tegelijk vraag ik me af of ik niet teveel van God verwacht heb. Misschien moest Hij het gat vullen, dat mensen hadden geslagen. En misschien ben ik ook wel te ongeduldig. „Je moet leren op God te wachten,” zei laatst iemand tegen me. „net als Abraham.”

En de kerk?

Het zal nog heel lang duren voordat ik mensen weer vertrouwen kan geven. Onlangs was hier iemand van de kerk – die leek dat aan te voelen. Die wilde luisteren. Die gaf me de ruimte. Voor het eerst sinds lange tijd gaf dat me weer een goed gevoel.

Heeft de crisis ook iets positiefs voor je opgeleverd?

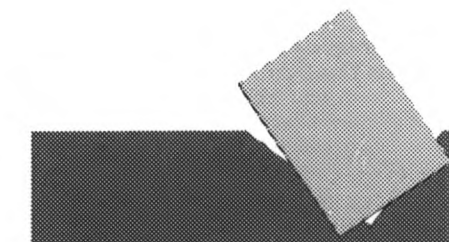
Ik heb meer oog gekregen voor de waarde van echte relaties. Er is zo weinig diepe betrokkenheid bij elkaar. Mensen weten niet wat er in de ander omgaat. Zij laten zichzelf ook niet aan een ander kennen. Er is best veel jovialiteit, maar onder de oppervlakte zijn mensen onbevredigd.

(Om privé-redenen zijn de naam en omstandigheden van geïnterviewde gewijzigd.)

Dit stuk knipten wij uit de "ELISABETHBODE". Laat niemand beginnen te steigeren als hij deze exclamaties leest. De kerk liet aanvankelijk volledig verstek gaan! Een ernstig minpunt! Daarbij komt, dat ieder kind van God de dingen in een geloofskrisis op een eigen manier beleeft en verwerkt. Ik proef hier iets van de worsteling, die de dichter van Psalm 42 kende toen hij verklaarde: "Ik wil tot God, mijn rots, zeggen: Waarom vergeet Gij mij?" (vs 10 a). Hij blijft zijn vertrouwen in zijn God uitspreken. Hij noemt Hem zijn rots. Nochtans die beangstigende vraag: "Waarom vergeet Gij mij? Het is logisch gezien niet met elkaar te rijmen. Maar het bleek wel de weg te zijn naar het heerlijke slot van de psalm: "Hoop op God, want ik zal Hem nog loven, mijn Verlosser en mijn God!" (vs. 12 b). En diezelfde God van toen is er nog. Hij tilt mij erboven uit in zijn onvoorstelbare macht en genade!

Enschede

O. Mooiweer

Terloops

P.C. van Wijk, Zaltbommel

Mengeldigten van Adrianus Hardy

In 1751 verscheen bij Boekverkoper en Drukker Johannes Willem Kanneman te Zaltbommel een gedichtenbundel van Adrianus Hardy, die toen predikant was in Waardenburg en Neerijnen. Later woonde Hardy in Zaltbommel en daar is hij ook overleden en begraven in de Sint Maartenskerk. Voordat tot het drukken van de bundel werd overgegaan, werden de gedichten gelezen door enkele predikanten uit de Classis. Zij verklaarden de gedichten te hebben gelezen en 'de zelve stigtelyk en daarin niets strydig tegens de hervormde Leer bevonden' te hebben. Hardy droeg zijn bundel op aan 'de Hoogedele, Welgebore Heeren en Vrouwen, van Waardenburg, Hiern en Neder-Ynen'.

De bundel van Hardy is geen werk, dat je vandaag voor de gezelligheid even achter elkaar doorleest. De hoogdravende woorden passen niet meer in deze tijd. Voor de liefhebber wijd ik er toch maar een artikel aan.

Hardy droeg zijn eerste gedicht op aan de Graaf en Gravin van Wied in hun hoedanigheid als Heer en Vrouwe van de drie al genoemde dorpen. Hij wijst er op, dat ze door God tot hun taak zijn geroepen:

*'Zoo dagt myn' ziel, wanneer die
Majesteit
Door het beschik, van haar'
voorzienigheid
Aan U 't bestier van beide
heerlykheden
Vertrouwde, om die naar zyne wet en
reden
Als voedster Heer en Vrouw van
billykheid
En regt, te staven met verstand,
beleid.
Geen blyder tijding hoorde ik lang
myn' vreudige ooren
Als strelen, en me, op hoop van
zegening, bekoren.
't Is waar, ik kon geen beter
Dorpsbestier
Verlangen, zedert ik als Leeraar hier
De zorg van Zion my vont
aanbevolen...'*

Aan Rutgerus Schutte

Toen Ds. R. Schutte te Dordrecht een beroep kreeg van de kerk van Amsterdam liet Hardy zijn dichtader uitbundig

vloeien. Schutte was van 1737 tot 1742 predikant in Zaltbommel. In zijn gedicht denkt hij aan 'het zelfde wee, 't Geen BOEMEL eer was overkomen...' Dat wee slaat dan op de lege plaats, die Schutte eerst in Bommel en in 1747 in Dordrecht achter liet. Hardy heeft veel waardering voor Schutte en hij spreekt hem moed in nu hij aan de zware taak in Amsterdam gaat beginnen:

*'Zoo leert gy, SCHUTTE, die uw' leer
Bevestigt met een heilig leven,
Zoo doet gy Zion, meer en meer,
Manmoedig naar den Hemel streven.'*

Myn Waerdenburg

Toen Hardy een gedicht maakte ter ere van een vriend, kwam de volgende ontboezeming:

*'Dit zend ik u, uw vrind, aan 't water
neergezeten,
Het geen de wyde Waal ter yl van
boven jaagt,
Langs de oeverzoomen, van myn
WAERDENBURG, geheten,
Naar 't digt geboomte, dat het zelve
kweekt en draagt.'*

Gerrard van Minninghen

Toen bovengenoemde Van Minninghen in 1749 stierf, klom Hardy weer in de pen. Van Minninghen was 'Schepen en Raad der Stadt Boemel' en een neef van Hardy. Ze waren blijkbaar goede vrienden, want hij noemt hem Jonathan (denk aan de vriendschap van David en Jonathan):

*'Wie helpt my thans den dood
betreuen,
Van mynen braven JONATHAN,
Wiens liefde ik niet beschryven kan,
Wiens dierb're ziel ik zie van 't bevend
ligchaam scheuren?
Ik plukk' vast vaale lyk-cypressen,
En gader 't ziltig traanen-nat,
't Geen uit de weenende oogen spat,
Ter plenging op zyn graf, in kristallyne
flessen.
Of heeft de rouwmaar my bedrogen?
Neen, neen myn Gerard is niet meer.
Die dierb're vrind, zoo trouw, zoo teer
Van my bemind, is laas! te schielyk
weg gevlogen.'*

Elsnerus

Toen G.M. Elsnerus, van 1728 tot 1737 predikant in Zaltbommel, later hoogleraar werd te Utrecht, herinnerde Hardy hem aan zijn verblijf in Zaltbommel:

*'Dit doet my noch den tydt herdenken,
Toen Gy wel eer het BOEMELS-OORD
Met d'onvervalsten melk mogt
drenken,
Geschept uit 't heil-genade woord,
My dunkt ik hoor' noch 't auter kraken,
Door 't aangestoken offerwerk,
Waar door Gy 't liefde hart deet
blaken,
En steigren boven 't vlugtig zwerk.
Daar maalde Gy het Godlyk schoon,
Daar sloeg Uw tong een Eng'len toon.'*

En hiermee nemen we afscheid van Hardy.

Voor de kinderen

Aan welke personen denk je bij de volgende omschrijving? Achter elke persoon staat een letter. Als je het goed hebt gedaan vormen deze letters een bekende naam uit de bijbel.

1. kleine tollenaar	—vrouw van Lot	(A)
2. kindermoord	—Simson	(R)
3. biezen kistje	—Noach	(O)
4. zoutpilaar	—Zacheüs	(J)
5. lang haar	—Metusalach	(E)
6. melaatse
generaal	—Salomo	(D)
7. meesterdromer	—Herodes	(O)
8. Rots	—Jozef	(E)
9. wijsheid	—Petrus	(S)
10. oudste man	—Absalom	(N)
11. grote vis	—Daniël	(E)
12. ark	—Mozes	(H)
13. Goliath	—Naäman	(N)
14. leeuwenkuil	—Jona	(D)
15. sterke richter	—David	(P)

De oplossing van de vorige maal was: kameleon en ram.

G. Wijkhuizen-van Vuuren

Tussen kerk en keuken

Margreet Maljers-Kroes, Alkmaar

Dag 'Terp'

Als stenen konden spreken. Ja goed, iedereen weet dat ze dat niet kunnen. Tenminste niet met een stem die je met je gewone, dagse oren kan horen. Maar stel nu eens dat ... Wat zouden de oude stenen van de Terp te vertellen hebben? De Terp, het witte kerkje van Oudorp, dat we na bijna vijftientig jaar vaarwel zeggen om samen met onze christelijk gereformeerde broeders en zusters verder te gaan.

Op een kille dag, begin januari ben ik naar de kerk toegegaan en ik moet zeggen, het bezoek beantwoordde aan

het doel, want zoals ik had gehoopt, trof ik in de lege ruimte een sfeer die tot spreken noodde. Ik had wel het een en ander op m'n lever, nam een stoel op de middelste rij, legde mijn armen op de leuning voor me en zat een tijd zwijgend te luisteren. Eindelijk hoorde ik een gebarste donkere stem die me wonderlijk vertrouwd voorkwam. „En ... Zeg het eens.”

Een beetje schuchter, want je praat niet iedere dag met een kerkgebouw begon ik zacht „Dag ... Terp. Ik weet niet precies hoe ik u aan moet spreken, dus mag ik u bij de naam noemen?” Ik luisterde even en ging toen verder. „U zult er wel van gehoord hebben, denk ik. Van die andere kerk bedoel ik.”

Het bleef even stil. Ik wilde al knorrig zeggen dat een zichzelf respecterend kerkgebouw ook niet hoort te converseren, toen de Terp antwoordde: „Inderdaad ... Zo ... Dus jullie gaan! Na bijna vijftientig jaar. 't Is me wat moois. Was ik niet meer goed genoeg soms? En ik heb laatst nog wel zo'n perfecte verwarming gekregen.”

Ik knikte en zei: „Inderdaad, ik kan tijdens de kerkdiensten zonder jas zitten. Dat was vroeger wel anders. Weet u nog wel ... die twee grote kachels, aan iedere kant één? Wat konden die loeien ... En nog bevroor je achterin.”

„Voor die tijd stond er een kolenkachel ... Het had wel iets, die kachels. Het voegde me meer dan zo'n radiator”, zei de Terp. „Je trekt een bejaarde heer toch ook geen hopseflops jas aan?”

„Kerken zijn tijdloos,” zei ik tactisch. „Vind je? Tja, die kachels. Ik vond het wel gezellig altijd, het trilde zo plezierig in m'n zerken. Je herinnert je toch nog wel dat die er lagen voor dat de houten vloer er over werd gelegd”, grommelde de Terp.

„Er lag een looper over”, vulde ik aan. „En her en der stonden stoven. Gemakkelijk als je een kind bij je had dat op schoot wilde zitten.”

„Jullie hadden veel kleine kinderen”, zei de Terp. „Er zijn er hier wat gedoopt! Daar was ik blij mee. Ik heb ze hier groot zien worden, al mis ik er nu een paar.”

Ik zuchtte. Het was schemerdonker geworden en de wind stak op.

„Die ouderlingbanken voorin, aan weerszijden van de preekstoel. Daar maakten jullie niet veel gebruik van.” De donkere stem klonk verwijtend en ik zocht in mijn geheugen hoe dat ook al weer zat.

„Ja wel”, aarzelde ik ... „In het begin wel hoor. Er was een oude ouderling, broeder Rus, weet u niet meer ... die kleine vierkante man. Hij zat er altijd. De anderen zaten liever bij hun gezin. Dat kon gemakkelijk, we waren niet erg conventioneel, dat is het voordeel van een kleine gemeente. Voor mensen met wat langere benen waren die banken trouwens een ramp.”

„De banken achteraan zijn van het-

zelfde formaat en die zitten de laatste jaren aardig vol," kaatste de Terp adrem.

„Ja, vreemd hé," zei ik en wriemelde met mijn vingers in mijn jaszak.

„Jullie waren vroeger maar een handvol zielen. Met de morgen van Nieuwjaarsdag telde ik er niet meer dan twaalf. Je zoekt zeker een pepermunt," zei de Terp.

„Eh ... ja", gaf ik toe.

„Dat gebaar ken ik tenminste ... tussen preek en psalm de pepermunt," galmde de Terp.

„Merkwaardige gewoonte en zo oud als ik hier sta."

„Oh, sorry. Daar hoeft u toch niet kwaad om te worden," schrok ik.

„Vind jij dat eerbiedig dan. Het geeft nog propjes op de vloer ook," pruttelde de Terp, gelukkig weer op normale sterkte.

„Nooit over nagedacht en er werd, voor zover ik weet, zelden papier op de grond gegooit", zei ik zachtzinnig. „Hmm", zei de Terp.

Het bleef een paar minuten stil. Door de ramen zag ik de berijpte takken van de bomen rondom de Terp in de wind heen en weer bewegen.

„En nu?", zei de Terp.

„Ach ... U weet er alles van," zei ik.

„We hebben gezocht naar eenheid. Dat is een opdracht ... Van de Allereerste, de Allerbeste ... en U weet zelf hoe klein het verschil is tussen de kerk waar we straks mee verdergaan en tussen ons. We kunnen het vooral aan onze kinderen niet verkopen dat we gescheiden optrekken."

„Ja," zei de Terp. Het klonk goedkeurend.

„Maar ik zal u wel missen." Ik slikte en slikte en grabbelde weer in mijn jaszak.

„Je moet niet snotteren", zei hij toen half troostend, half streng. „je weet toch wel dat een gebouw niet belangrijk is?"

Want een gemeente moet leven, dat moet er afspetteren. Niet inslapen. Leven!"

Ik knikte, stond op en liep naar de dubbele deur toe. „Dag ... En bedankt", zei ik en sloot de deuren tot een kleine kier. Daarna ging ik even terug. „Zeg ... Ik hield veel van u," riep ik vlug en trok de deur dicht. Hoorde ik nu echt: ik ook van jullie, maar speel niet voor mevrouw Lot ... of was het verbeelding? Ik liep het kerkepad af, draaide me bij het hek nog een keer om. „Dag," zei ik nog eens en hoorde alleen de wind in de bevroren bladeren aan de struiken ritselen.

H. Algra, Den Helder

Regionaal

Den Helder

Wat doe je als het kerkgebouw dat je al 25 jaar huurt verkocht wordt? Voor die vraag kwam de Nederlands Gereformeerde kerk van Den Helder te staan. De Evangelisch Lutherse kerk werd vanwege teruglopend ledental opgeheven en het kerkgebouw kwam te koop te staan. Voor het monumentale gebouw (uit 1913) in het winkelcentrum van de stad, bestond zeker belangstelling. Omdat kopen voor de Nederlands Gereformeerden niet zo voor de hand lag (de gemeente telt 200 leden en heeft een full-time predikant in dienst) moest worden uitgezien naar vervangende ruimte. Helaas was de keus beperkt en het enige gebouw dat uiteindelijk in aanmerking kwam bleek een aantal bezwaren met zich mee te brengen. Op dat moment kwam opnieuw de vraag naar voren of het mogelijk zou zijn het gebouw van de Lutherse gemeente aan te kopen. De oplossing werd gevonden in een 'Stichting Behoud monument Lutherse kerk'. De Nederlands Gereformeerde kerk vormt als vaste huurder de basis voor de exploitatie van het kerkgebouw. Daarnaast wordt gezocht naar andere huurders. Gezien de centrale ligging van het gebouw, de goede akoustiek en het prachtige orgel wordt o.a. gedacht aan allerlei activiteiten op muzikaal gebied. In de voormalige kosterswoning is een 'wereldwinkel' ondergebracht die een beperkt huurbedrag zal opbrengen.

Op 17 januari j.l. vond de overdracht van het gebouw aan de nieuwe Stichting plaats. Een deel van het benodigde bedrag is inmiddels door leden van de Nederlands Gereformeerde kerk in het fonds van de Stichting gestort. Momenteel wordt gezocht naar aanvullende vormen van financiering. In ieder geval kunnen de Nederlands Gereformeerden voorlopig blijven zitten waar ze al 25 jaar zaten: in een karakteristiek en centraal gelegen kerkgebouw.

Regio-correspondenten

Onlangs hebben twee 'Opbouw'-lezers ingestemd met een verzoek van de redactie om ingezet te worden als regiocorrespondent.

Voor de regio Amsterdam-Haarlem is de regiocorrespondent: de heer J. Koster, Corn. Dirkszlaan 133, 1141 XZ Monnickendam, tel (02995) – 1882. De heer Koster is lid van de Nederlands Gereformeerde kerk van Amsterdam-Centrum.

Voor de regio Noord is correspondent: mevrouw E. Kole-Mollema, Kemp-haanstraat 33, 8446 GS Heerenveen, tel. (05130) – 20476. Mevrouw Kole is tevens scriba van de regio Noord van onze kerken.

Het is de bedoeling dat de regiocorrespondenten attent zijn op ontwikkelingen binnen de eigen regio. Wanneer een bepaalde gebeurtenis de moeite van bredere aandacht waard is ('tot opbouw dient van het Gereformeerde leven'), kan hieraan door middel van een bericht in 'Opbouw' aandacht worden besteed. De coördinatie van deze rubriek berust voorlopig bij: H. Algra, Ruyghweg 164, 1781 DR Den Helder, (02230) – 17128.

Kerknieuws

Radio-kerkdienst Ned. Geref. Kerk van Kampen

Op zondag 12 februari heeft een uitzending plaats van een dienst uit de NGK Kampen. Voorganger in deze dienst is ds. P.J.H. Krol. De uitzending vindt plaats op Radio 5 en begint om 17.00 uur. Cassettes van deze dienst kunnen worden besteld bij de Stichting 'De Brug', Lancasterdreef 148, 8251 TD Dronten. Tel.: 03210-13673.

Ned. Geref. Kerk van Hardinxveld-Giessendam

De kerkeraad heeft een beroep uitgebracht op ds. H.J. Zuidhof, predikant van de gemeenten Marknesse (N.O.P.) en Zwartsluis.

Ned. Geref. Kerk van Amersfoort

Drs. J.H. Veefkind, predikant van de gemeente te Krommenie, heeft het door de kerkeraad op hem uitgebrachte beroep aanvaard.

Ned. Geref. Kerk van Alkmaar

Sinds enkele jaren is er een nauwe samenwerking tussen de wijkgemeente Alkmaar van de Chr. Geref. Kerk en de Ned. Geref. Kerk te Alkmaar.

Met ingang van februari 1995 worden de zondagse diensten gecombineerd. Ds. A.P. van Langevelde (CGK) wordt predikant van de samenwerkende

gemeenten. In de afgelopen jaren belegde de NGK zijn diensten in de 'Terp' te Oudorp. Met ingang van 5 februari zullen de gezamenlijke diensten worden gehouden in de Pius X-kerk, Hobbemalaan 125, wijk Hoefplan te Alkmaar. Aanvangstijden: 9.00 uur en 16.30 uur.

Stichting Ambulante Geestelijke Gezondheidszorg (STAGG)

Als bestuurslid is toegetreden ds. W. van der Veer uit Maassluis, als opvolger van ds. W. Louwerse.

Als opvolger voor een PR-adviseur is voor de heer Kees Zondag uit Houten gevonden de heer Paul Hermans te Sliedrecht.

Gemeenschappelijke Commissie Evangelisatie in Enschede en Hengelo, uitgaande van de NGK en CGK

Campingwerk: iets voor jou?

Wij zijn op zoek naar enthousiaste jongeren (vanaf 17 jaar) voor camping-evangelisatiewerk op camping Twente, een gezellige familie-camping tussen Enschede en Haaksbergen.

Hou je van muziek, kinderwerk en sport? Kun je meehelpen bij het organiseren van koffiebars, tienerclubs e.d.? Dan is dit echt iets voor jou! Het brengen van het evangelie is een machtig iets. Door de combinatie van recreatie en evangelisatie kan het zowel verrijkend als ontspannend zijn. We hebben 2 teams van 6 personen nodig, die elk een periode van 2 weken actief zijn. De perioden beginnen op 15 en 29 juli. Verder organiseren we dit jaar weer een voorbereidingsweekend van 21 t/m 23 april. Dit weekend zal op de camping zelf gehouden worden.

Geef je op bij de volgende contactpersonen. Je kunt ze altijd bellen als je meer wilt weten:

Fjodor van Slooten, tel.: 053-328881, Heleen Oldenhof, tel.: 053-776840.

Regioverslag NGK regio Utrecht

Enkele mededelingen uit het Kort verslag van de regiovergadering van de Nederlands Gereformeerde Kerken in de regio Utrecht, gehouden op donderdag 19 januari 1995 in de Jeruzalemerkerk te Utrecht.

Deze regionale vergadering is in het bijzonder bijeengeroepen voor het peremptoir examen van br. W. v.d. Wind, als predikant beroepen door de gemeente Bunschoten-Spakenburg. In verband met het examen zijn conform de desbetreffende richtlijnen de volgende stukken overgelegd:

- een attest van de kerkeraad van Leerdam;
 - een verklaring inzake de beroepbaarstelling van de regio Dordrecht-Gorinchem;
 - een beroepsbrief met bijlagen van de kerkeraad van Bunschoten-Spakenburg alsmede
 - een brief van br. V. d. Wind, waaruit blijkt dat hij bereid is het op hem uitgebrachte beroep te aanvaarden.
- Br. V. d. Wind krijgt gelegenheid zijn

preek te houden met als uitgangspunt 2 Cor. 8:9. Na beraadslaging van de vergadering over de gehouden preek wordt het examen voortgezet. De kandidaat wordt daarna door ds. Rietkerk geëxamineerd inzake de uitleg van de Heilige Schrift, in het bijzonder n.a.v. Lucas 10:17-20, door ds. Eikelboom inzake ambt en gemeente, door ds. Ganzevoort over ethische en geloofsvragen en door ds. Smouter inzake de catechese.

Na afloop van het examen kan de voorzitter br. V. d. Wind de gunstige uitslag van het examen meedelen en went hij hem namens de vergadering een goede en bovenal door God gezegende tijd toe in de gemeente van Bunschoten-Spakenburg. Br. V. d. Wind betuigt zijn instemming met de belijdenis der kerk door het plaatsen van zijn handtekening onder de 3 Formulieren van Enigheid in het desbetreffende boekje van de kerk van Breukelen.

De definitieve vaststelling van de 'Handleiding bij het functioneren van de Regio Utrecht van de Ned. Geref. Kerken' wordt, i.v.m. recente besluitvorming in de Landelijke Vergadering, aangehouden tot de volgende vergadering.

Ned. Geref. Kerk van Baarn e.o.

De bevestiging en intrede van ds. M. Janssens, predikant van de gemeente Alphen a/d Rijn, zal plaatsvinden in een dienst, waarin voorgegaat ds. J.D. Smit, predikant van de gemeente Apeldoorn.

De dienst wordt gehouden in de Waldheimmavo, Vondellaan 2. Aanvang van de dienst 10.00 uur.

vooruit te denken omdat iedere planning door onvoorziene omstandigheden doorkruist kan worden."

In 1994 ging de meeste aandacht naar Rwanda. Met name het zuidelijk gelegen Bugesera-district, waar bijna 80 procent van de mensen om het leven kwam, werd door de burgeroorlog zwaar getroffen. De hulpverlening concentreerde zich daar in eerste instantie op het verstrekken van voedsel en medicijnen, maar ZOA zal het komend jaar in Rwanda actief blijven om te helpen bij de heropbouw van het land en het opzetten van projecten gericht op de traumaverwerking van de getroffen.

Landelijk Collecteplan

Lock onderstreepte het belang van de steun van de achterban. ZOA-Vluchtelingen zorg heeft 50.000 begunstigers en 350 vrijwilligers die zich inzetten voor de fondswerving van de organisatie. De inkomsten in 1994 bedroegen 14 miljoen gulden waarvan 5 miljoen voor Rwanda was bestemd. Het totaalbedrag was daarmee twee keer zo hoog als de inkomsten van 1993: een aanzienlijke groei.

H. Huberts, de directeur van ZOA-Vluchtelingen zorg, gaf aan dat de organisatie voor het komend jaar naar continuering van de groei zal streven. De uitgaven zullen daarom groeien van 9,3 miljoen gulden in 1994 naar 11,5 miljoen in 1995.

ZOA komt vanaf 1996 op het Landelijk Collectenrooster. Dat houdt in dat steeds in een vaste week gecollec-teerd wordt en dat het aantal gemeenten waar dat gebeurt verdubbeld zal worden.

Opbouw- en toerustingsmorgen van de vereniging 'de christenvrouw'

Deze bijeenkomst wordt gehouden op:

datum: dinsdag 21 februari te Gorinchem.

adres: Wijkgebouw 'de Heul' Nieuwe Hoven 141.

onderwerp: 'Incest wat gaat ons dat aan?'

aanvang: 9.45 uur. Einde ca. 12.00 uur.

Iedereen is van harte welkom. De toegang is vrij. (collecte) De koffie staat klaar!

Inlichtingen: Baron Bentinckstraat 51, 7731 EK Ommen. Telefoon: 05291-56729.

Willibrord-jaar in Utrecht

UTRECHT – In 1995 is het precies 1300 jaar geleden dat de heilige Willibrord aartsbisschop der Friezen in Utrecht werd. Om deze voor het christendom in Nederland historische gebeurtenis te herdenken, zullen er in de Domstad tal van activiteiten worden georganiseerd. De organisatie is in handen van stichting Explorama, opdrachtgever is stichting 'Utrecht centrum van historie en cultuur'. „Met deze activiteiten willen we niet alleen Willibrord herdenken", vertelt een woordvoerder, „maar mensen ook kennis laten ne-

Onder andere(n)

Nieuwjaarsbijeenkomst ZOA-Vluchtelingen zorg

Streven naar verdere uitbreiding hulpverlening

ZOA-Vluchtelingen zorg streeft het komende jaar opnieuw naar groei. De stijgende lijn van de afgelopen jaren zal in de toekomst worden voortgezet zodat nog meer vluchtelingen in getroffen gebieden geholpen kunnen worden. H. Huberts, directeur van ZOA, deelde dat vrijdag 13 januari mee op de nieuwjaarsbijeenkomst van de vluchtelingenorganisatie in Apeldoorn. A. Lock, voorzitter van het bestuur, noemde 1994 in zijn terugblik een 'enerverend jaar'. „Het is voor een organisatie als de onze moeilijk ver

men van de cultuur en het verleden van Utrecht. Willibrord fungeert als rode draad."

De activiteiten lopen uiteen van de presentatie van een Willibrordbier – de apostel der Friezen is tenslotte ook patroonheilige van de caféhouders –, een groots opgezette tentoonstelling in museum het Catharijneconvent, een middeleeuws eetfestijn en een congres. Ook het festival Oude Muziek zal in het teken staan van Willibrord. Ook evangelisch Nederland komt aan haar trekken: op 24 juni zal in Utrecht wederom de Mars voor Jezus plaatsvinden. De organisatie hiervan is in handen van Opwekking Services in Putten. (ea-pers)

Centrum voorlichting christelijk onderwijs

Onderwijs-serie over bidden eist waakzaamheid!

De Nederlandse Onderwijs Televisie zent regelmatig tv-programma's uit die op school door leerlingen worden bekeken. In januari en februari 1995 wordt het nieuwe godsdienstproject 'Bidden' uitgezonden. Het gaat om een serie t.v.-uitzendingen vanaf dinsdag 24 januari (herhaling 27 januari) tot en met 14 februari (herhaling 17 februari). Terecht stellen de schrijvers van de begeleidende brochure dat er behoefte is aan stilte en bezinning en dat we moeten leren om naar God te luisteren. Helaas zijn er ook ernstige bezwaren tegen de presentatie van deze serie in te brengen. Het grote bezwaar is dat er geen wezenlijk verschil gemaakt wordt tussen het christelijk geloof en andere godsdiensten.

1. Wat voor *Godsbeeld* je hebt wordt niet van belang geacht. In de aankondiging staat te lezen: „Het is niet van belang hoe God wordt aangesproken.” Er wordt geen wezenlijk onderscheid gemaakt tussen de God van de Bijbel, de God van de islam en de hindoegoden. Men vindt het acceptabel om tot hindoegoden te bidden.

2. Jezus Christus wordt slechts beschouwd als een mens die een bijzondere relatie met God had. Wij kunnen, zo beweert men, dezelfde relatie met God hebben als Jezus. „Jezus plaatst ons in dezelfde relatie tot God als waar hij zelf in staat: wij mogen ons ook kind van God noemen.”

3. Ook in het *mensbeeld* blijkt er sprake te zijn van New Age invloed. In de aankondiging lezen we: „Bidden is een bijzondere vorm van contact leggen met je binnenste, het goddelijke.” „Dit is puur New Age meditatie.”

4. Over het *gebed* wordt vaag gesproken. „Bidden heeft in de christelijke traditie altijd te maken met het binnengaan in een andere wereld die zich vaak aan onze directe waarneming onttrekt, een in-keer tot de goddelijke dingen, die gepaard gaat met een af-keer van de dagelijkse dingen.” Men maakt geen verschil tussen het christelijk gebed, het gebed in de islam en de oosterse meditatie. Er is echter alleen in het christelijk gebed

sprake van een persoonlijke communicatie met God. Ook wordt niet verteld dat Jezus geleerd heeft in Zijn naam tot de Vader te bidden.

Onze conclusie moet helaas zijn, dat de kinderen op deze wijze regelrecht

in de New Age religiositeit terecht komen.

Wie wil reageren of nadere informatie over deze t.v.-serie wil ontvangen, kan zich richten tot: postbus 1143, 3800 BC Amersfoort van het Centrum voorlichting Christelijk Onderwijs.

KIVUE

DENKT NA

- EERLIJK
- OPEN
- GELOVEND
- DIEPGRAVEND
- ECHT
- VERNIEUWEND
- VERRASSEND
- OPBOUWEND
- JONG

BEL VOOR EEN
ABONNEMENT
03499-85696 OF
ONTVANG TWEE
PROEFNUMMERS
VOOR **VIJF** GULDEN

KIVUE

HET GEREFORMEERD JONGERENBLAD
VAN JONGEREN VOOR JONGEREN
JAARABONNEMENT F 36,40

Zalig de zachtmoedigen, want zij zullen de aarde beërven.

Mattheüs 5:5

Uit de schemer van het aardse bestaan gegaan naar het hemelse Licht

GRIETJE DE BOER-KRONEMEIJER

* 7 januari 1913

27 januari 1995

J.W. de Boer
Steenwijk: J. Ruiter-de Boer
J.H. Ruiter
Maastricht: J.J. Hornstra-de Boer
G. Hornstra
Sneek: M.J. de Boer
H.G. de Boer-Nolles
Nijeholtwolde: F.M. Kramer-de Boer
J.J. Kramer
Gorredijk: J.W.L. de Boer
Klein- en achterkleinkinderen

8433 JP Haulerwijk
Sinnehiem 1, k. 126

De dienst van Woord en Gebed heeft plaatsgevonden op dinsdag 31 januari in de Kruiskerk te Haulerwijk, de teraardebestelling vond plaats op de algemene begraafplaats aldaar.